

Högskolan Kristianstad
291 88 Kristianstad
044-20 30 00
www.hkr.se

EXAMENSARBETE

Hösten 2010

Lärarytbildningen

”Vad bjuder du på?”

- en studie om hur förskollärare förhåller sig till barns fria lek

Författare

Therése Andersson
Christina Elison

Handledare

Charlotte Tullgren

www.hkr.se

”Vad bjuder du på?”

- en studie om hur förskollärare förhåller sig till barns fria lek

Abstract

Syftet med den här studien är att undersöka hur förskollärare förhåller sig till barns fria lek i förskolans inomhusmiljö samt i vilken utsträckning förskollärarna är delaktiga i barns lek. Studiens teoretiska utgångspunkt är utifrån Batesons kommunikationsteori. Läroplanen för förskolan (Lpfö 98) lyfter fram leken som betydelsefull och som en central del i förskolans verksamhet.

I forskningsbakgrunden presenteras den teoretiska utgångspunkten tillsammans med andra teoretiska och vetenskapliga tankar om lek samt olika infallsvinklar om lekens betydelse för barn och pedagogens roll i leken. Tidigare forskning har påvisat att pedagoger både ska delta och inte delta i barns lek. Barns villkor att leka kan variera, då den dagliga verksamheten med rutiner och planerade aktiviteter kan uppta dyrbar lektid för barn. En kvalitativ observationsmetod med videokamera och fältanteckningar har använts i studiens empiriska undersökning. Observationerna är utförda på fyra förskollärare som är verksamma på samma förskola i en kommun i södra Sverige. Ett omfattande material har samlats in, analyserats samt diskuterats i förhållande till tidigare forskning.

Slutsatsen som kan dras är att barns lek stimuleras och utvecklas beroende på hur förskollärarna använder metakommunikation.

Ämnesord: Metakommunikation, förskollärares förhållningssätt, delaktighet, fri lek, leksignaler, förskola

Förord

Detta examensarbete har varit mycket givande samt gett oss nya kunskaper och synsätt på hur förskollärare förhåller sig till barns fria lek. Att genomföra denna studie har varit både roligt och intressant, men det har även periodvis varit tidskrävande och tufft.

Först och främst vill vi framföra ett stort tack till förskollärarna för att Ni deltog i studiens undersökning och att vi fick utföra våra observationer hos Er.

Vi vill framförallt tacka vår handledare Charlotte Tullgren som varit ett stort stöd och inspirationskälla för oss under studiens gång. Utan ditt engagemang hade vi aldrig lyckats så bra! Inte att förglömma är vår handledningsgrupp där många goda tankar har utbytts. Tack för att Ni stod ut med att läsa våra ”många” sidor, som med Er hjälp minskade.

Till sist vill vi tacka varandra för ett gott samarbete som resulterat till att vi blir examinerade förskollärare.

I slutet av studien då det var som stressigast sa Christinas son Melvin: ”mamma, du kan få sitta vid datorn istället för mig så att du blir färdig med din skola någon gång.” Genom denna gest vill vi speciellt tacka Dig Melvin!

Januari 2011

Therése Andersson & Christina Elison

Innehållsförteckning

1 Inledning	6
1.1 Bakgrund	6
1.2 Styrdokument	7
1.3 Syfte och problemformulering	8
1.3.1 Problemformulering	8
2 Forskningsbakgrund	9
2.1 Teoretisk utgångspunkt	9
2.2 Vad är lek?	9
2.3 Teorier om lek och tidigare studier	11
2.3.1 Garveys teori om lek	11
2.3.2 Vygotskijs teoretiska syn på lek	11
2.3.3 Piagets teoretiska syn på lek	12
2.4 Tidigare forskning om barns lek	12
2.4.1 Lekens betydelse för barns utveckling	13
2.5 Pedagogers uppfattningar kring barns lek	13
2.6 Delaktighet i barns lek	14
2.6.1 Pedagogers roll som delaktig i barns lek	14
2.6.2 Lek utifrån barnets villkor	15
2.6.3 Pedagogers olika roller i barns lek	16
2.6.4 Pedagogers roll som inte deltagande i barns lek	17
2.7 Verksamhetens aktiviteter och rutiner	18
3 Metod	19
3.1 Val av metod	19
3.1.1 Val av kvalitativ observationsmetod	19
3.1.2 Etiska överväganden	20
3.2 Genomförande	21
3.2.1 Urval och beskrivning av undersökningsgrupp	21
3.2.2 Genomförande av observation	22
3.3 Bearbetning och analys	22
3.4 Metodkritik	23
4 Resultat och analys	25
4.1 Förskollärare intar olika roller i barns fria lek	25
4.1.1 Att stimulera barn till fortsatt lek	25
4.1.2 Bjuder in till lek	26
4.1.3 Oengagerat förhållningssätt leder till att leken uteblir	28
4.1.4 Rollen som passiv förskollärare i barns lek	28

4.1.5 Rollen som observatör.....	30
4.1.6 Förskollärare intar rollen som konfliktlösare	31
4.2 Förskollärares olika intentioner med barns lek	31
4.2.1 Förskollärare deltar i lek på barns villkor	32
4.2.2 Lek som inte är på barns villkor.....	33
4.3 Barns förmåga att fantisera begränsas.....	34
4.4 På vilka sätt påverkar planerade aktiviteter barns fria lek	35
4.4.1 Förskollärare avbryter barns lek.....	35
4.4.2 Att planera aktiviteter påverkar barns fria lek.....	35
4.4.3 Barns fria lek prioriteras.....	36
4.5 Sammanfattning av resultat och analysdelen	37
5 Diskussion	38
5.1 Metakommunikation	38
5.1.2 Lekens innehåll utifrån ett metakommunikationsperspektiv	38
5.1.3 Att gå in i roll i barns lek.....	39
5.2 Deltagande eller inte deltagande i barns lek.....	39
5.2.1 Lek utifrån barns villkor.....	40
5.3 Hur förskollärare förhåller sig till barns lek.....	41
5.4 Barns fria lek påverkas av förskollärares planerade aktiviteter	41
6 Sammanfattning	43
Referenslista	45

Bilaga 1

Lek är liv

Barnen leker.
När de leker ekar livets egen låt i deras lekar.
Gäll och yster – eller dystert dov
ljuder den så länge den får lov.
Allt de tror och vet om verkligheten
gör de lek av. Det är märkligheten.
Vuxna tror att lek är tidsfördriv.
De har fel i detta. Lek är liv.
Kajenn

1 Inledning

Utifrån tidigare erfarenheter framstår det som att lek inte alltid har framställts som ett betydelsefullt fenomen för barnet. I allmänhet har lek betraktats olika över tid och pedagogens tidigare roll har varit att stödja och inte störa barnen i deras lek. Alltmer har detta syn- och tankesätt förändrats, då ett flertal förskolor profilerar och lyfter fram lekens betydelse för barnet. Utifrån dessa uppfattningar råder det nu istället en mer positiv inställning till att pedagoger deltar i leken tillsammans med barnen.

Barns lek är inte ett tidsfördriv, utan en viktig del av barnens liv där de skapar mening (Granberg, 2003). I förskolans verksamhet utgör leken en central roll för barnet och verksamhetens dagliga planering, men frågan är hur pedagogerna förhåller sig till barnens fria lek? Det finns tidigare forskning att tillgå som belyser barns lek och pedagogens delaktighet i leken, däremot har vi upptäckt att forskningsintresset för barns lek har varit obetydligt det senaste årtiondet. Detta kan ses som anmärkningsvärt, då leken framställs som viktig för barnets utveckling och lärande (Utbildningsdepartementet, 2006). Den undersökning som vi har utfört visar att det saknas aktuell forskning kring hur pedagoger förhåller sig och deltar i barns fria lek. Därför finner vi det intressant att undersöka hur det förhåller sig inom detta ämnesområde, då barns fria lek utgör en central roll i förskolans planerade verksamhet. I den här studien benämns begreppet fri lek som en aktivitet som sker mellan verksamhetens planerade aktiviteter och rutiner. I studien definieras fri lek som frivillig, en självvald aktivitet och att leken är styrd utifrån barnet själv.

1.1 Bakgrund

Leken har alltid varit en del av barns sysselsättning på förskolan. Däremot har synen på den vuxnes roll och delaktighet i barns lek förändrats genom åren. Sandberg (2002) nämner den tyske pedagogen Fröbel som var den förste med att lägga fram ett pedagogiskt program för

förskolan, där arbete, lek och skapande var det som skulle binda samman den pedagogiska verksamheten. Utifrån den lästa litteraturen har det framkommit att under 90-talet hade pedagogerna en syn av att inte gå in och styra i barns lek, då det fanns en oro av att förstöra leken. Istället var det pedagogernas uppgift att skapa lekmiljö för barnen (Welén, 2005). Utifrån detta väcks frågeställningarna kring vilket förhållningssätt och syn pedagoger har till att delta i barns lek i förskolan på 2010-talet?

Berg (2009) är professor i socialpsykologi och forskare inom barns identitetsutveckling. Han lyfter fram sin syn i en artikel där han argumenterar för lekens betydelse för barnets identitetsutveckling samt vikten av att skapa och utveckla goda relationer i förskolan, där barnet blir bekräftat. Dock menar han att synen från att vuxna ger stöd i barnets identitetsutveckling har förändrats. Istället för att stärka barnets självbild ska barnen vara alltmer självgående och utvecklas till självständiga individer. Vidare menar han att barn på förskolan är vilsna och söker bekräftelse i sin identitetsutveckling, vilket utvecklas och bekräftas i barnens lek och då framförallt i rollekar. För att förstå att leken är nödvändig för barnets identitetsutveckling, säger han *"Hindra ett barn att rolleka och du begår psykiskt barnamord"* (s. 16). Även den sociala omgivningens bemötande och förhållningssätt är avgörande om barnet skapar positiva relationer och vilken självbild som formas. Detta innebär att det är viktigt att barnen har utvecklat en positiv självbild på ett tidigt stadium och då redan i förskolan. Konsekvensen blir annars att barnen känner sig osäkra och vilsna, då de börjar i skolan och för att barnet ska kunna lära sig olika ämneskunskaper, säger han *"Inget lärs bra, utan en grundad identitet"* (s. 16). Berg argumenterar även för att förskolans uppgift har gått från omsorg och fostran till att störst fokus läggs på lärande. Detta kan ses som oroväckande, då han menar att de förstnämnda inte sköter sig själva, utan att det krävs att goda sociala relationer utvecklas.

1.2 Styrdokument

I läroplanen för förskolan 1998 (Lpfö 98) nämns leken inte mindre än tretton gånger, vilket styrker att i förskolans verksamhet betraktas leken som betydelsefull. Läroplanen framhåller att leken är viktig för att främja barnets utveckling och lekens lustfyllda lärande samt att leken ska genomsyra verksamheten (Utbildningsdepartementet, 2006).

"Verksamheten skall ge utrymme för barnens egna planer, fantasi och kreativitet i lek och lärande såväl inomhus som utomhus." (Utbildningsdepartementet, 2006, s. 7)

Utifrån läroplanen (Lpfö 98) är leken en betydelsefull aktivitet för barnets utveckling och lärandeprocess och där leken ska utgöra en central roll i förskolan. Begreppet lek kan tolkas som en arbetsbeskrivning för pedagogerna i förskolans verksamhet, där uppdraget består av olika mål att sträva mot. Däremot nämns det inget om hur pedagogerna ska gå till väga för att stimulera leken eller hur de ska delta i barnens lek. Av betydelse blir det dock pedagogernas medvetenhet om lekens betydelse som styr, eftersom det är pedagogernas uppdrag och ansvar att läroplanen verkställs i arbetet med barnen i förskolan.

Läroplanen (Lpfö 98) betonar även vikten av det sociala samspelet mellan pedagog och barn.

”I förskolan skall barnen möta vuxna som ser varje barns möjligheter och som engagerar sig i samspelet med både det enskilda barnet och barngruppen.” (Utbildningsdepartementet, 2006, s. 5)

Med tanke på lekens betydelse för barnet är det pedagogens uppgift att skapa sociala samspel tillsammans med barnen samt skapa förutsättningar och möjligheter för alla barn att delta i lek.

Läroplanen (Lpfö 98) har reviderats och den 1 juli 2011 börjar ändringarna att träda i kraft. Angående barnens lek i den reviderade läroplanen (Lpfö 98) är det ingen förändring, utan leken är utformad på samma sätt som i den nuvarande (Skolverket, 2010).

1.3 Syfte och problemformulering

Syftet med denna studie är att undersöka hur förskollärare förhåller sig till barns fria lek i förskolans inomhusmiljö samt i vilken utsträckning förskollärarna är delaktiga i barns lek.

1.3.1 Problemformulering

Hur förhåller sig förskollärare i förskolan till barns fria lek i inomhusmiljön?

- Hur är förskollärarna delaktiga i barns fria lek?
- På vilket sätt stimulerar förskollärarna barn till att leka?

2 Forskningsbakgrund

En diskussion om hur förskollärare förhåller sig till barns fria lek i förskolan skulle troligtvis bli ointressant om praktiken inte ställdes mot olika teoretiska aspekter. Forskningsbakgrunden innefattar därför vetenskapliga teorier och litteratur som är relevant för studiens forskningsområde och syfte.

2.1 Teoretisk utgångspunkt

Socialantropologen Bateson (1976) som var verksam under 1900-talets andra hälft har utformat en teori om lekkommunikation, där han menar att lek är metakommunikation. Metakommunikation är en kommunikationsform där de som kommunicerar upplever mer än det talade ordet, de kan tyda gester, mimik och tonfall. Vid metakommunikation innebär det att ha förmågan att förstå helheten och innebörden i vad som sägs mellan raderna i ett samtal. När barn leker uppstår det metakommunikation och förutsättningen för att det ska vara lek är att deltagarna i leken förstår varandra, där förmågan att leka integreras med förmågan att kommunicera.

Bateson (1976) menar att det även krävs en förståelse av att leken inte är på riktigt, utan på låtsas. För att leken ska kunna utvecklas måste de deltagande i leken kunna förstå och tolka varandras budskap. Ett tydliggörande av det här är att lek sammanhänger med metakommunikation, där det krävs en förmåga av att kunna tolka lekens budskap. Vidare menar Bateson att metakommunikation är en aktivitet där samspelet sker mellan barn som leker. Leken ses som ett socialt samspel som innehar både handling, gestaltningar, ord samt bildar en kontext som är betydelsefull för barns utveckling och lärande.

2.2 Vad är lek?

Begreppet lek kan inneha många olika definitioner, beroende på vilken som får frågan, vad är lek? Alla människor har en föreställning om vad lek är, men detta oidentifierade begrepp är motsägelsefullt och svårt att sätta exakta ord på, eftersom lek kan innefatta mycket (Granberg, 2003; Olofsson, 2003). Angående lek råder det delade meningar, då Granberg (2003) lyfter fram att allt barn gör är lek, medan Olofsson (2003) menar motsatsen att allt barn gör inte är lek. Vidare förklarar Granberg (2003) att alla människor leker, vuxna som barn, fast leken sker på olika sätt. Det kan antingen vara ensamlek eller tillsammans med andra kamrater. Exempel på lekar kan vara rollekar, leker tafatt, bygger med klossar, spelar spel och pysslar

och mycket mer. Lek kännetecknas av att den är frivillig, där de lekande deltar på eget initiativ och för att de själva vill. I leken finns det inga begränsningar, utan bara möjligheter där allting kan hända.

Lek innehåller vissa komponenter såsom upplevelser och regler och det kan vara en aktivitet som är på låtsas eller på riktigt (Sandberg, 2002). Utifrån Batesons kommunikationsteori menar Olofsson (2003) att det är en förutsättning att barn har utvecklat leksignalerna för att kunna gå in i lekens värld. Begreppet leksignal är en mental inställning som hjälper oss att förstå skillnaden när det händer är på riktigt och när det är på lek. Leksignalerna tolkas av mottagaren genom signaler i form av verbal kommunikation samt genom kroppsspråket. Ett tecken om barn leker eller inte, kan därför urskiljas genom barns kommunikation, vilket händer då barn ändrar röstläge och sitt sätt att tala då de leker. I leken kan barnet ändra sin röst till rikssvenska trots att barnet exempelvis bor och är uppvuxen i Skåne och därmed har en skånsk dialekt i vanliga fall.

Genom att studera barn som leker går det att uppfatta vissa generella saker som kan utgöra att det är just lek som pågår. Det kan vara att det är en spänning som barnen upplever genom att skapa en låtsasvärld eller händelse tillsammans (Lillemyr, 1990). I den pågående leken kan innehållet vara sådant som är osynligt eller kan lekens innehåll vara överkligt, något som inte kan hända i verkligheten. På en halv minut har båten förflyttat sig till Söderhavet eller att natt blir till dag på bara några sekunder. Leken kan också utgå från barnens tidigare erfarenheter som den lekande har upplevt eller har tidigare kännedom om, vilket till exempel kan vara att barn leker affär (Olofsson, 2003). Rasmussen (1988) anser att fantasi är starkt förknippat med lek, där barnet är fri att gå in i lekvärlden. På så sätt skapas en distans till barns omvärld samtidigt som inspiration kommer från barnets verklighet, där fantasin används genom att barnet gestaltar och bearbetar det i livet som gör stort intryck på dem.

Lillemyr (2002) benämner lek utifrån olika karaktäristiska aspekter. En utmärkande aspekt är att barnet utvecklar en inre tillfredsställelse genom att leka. I leken sker ett socialt samspel och kommunikation tillsammans med andra, vilket främjar barnets utveckling och lärande. Utifrån barnets perspektiv framställs det som att barn upplever lek som roligt, där de på egen hand formar och skapar handlingen, då de går in i lekens förtrollade värld.

2.3 Teorier om lek och tidigare studier

I det kommande stycket presenteras teorier samt tidigare studier om lek. De utvalda teorierna som presenteras är Garveys teori kring lek samt Vygotskijs och Piagets syn på lek som fenomen.

2.3.1 Garveys teori om lek

Den amerikanska professorn i psykologi, Garvey (1990) menar utifrån sin teori om barns lek att *ömsesidighet*, *turtagande* och *samförstånd* är sociala lekregler som behöver finnas i leken. Dessa lekregler måste barnet utvecklat för att finna harmoni i leken och lekreglerna lär sig barnet genom att vuxna är närvarande och delaktiga. Begreppet ömsesidighet innebär att det finns ett samspel och hänsynstagande mellan de berörda i leken. Turtagande går ut på att det finns en balans mellan de lekande och där makten om vem som bestämmer är likvärdigt. Samförstånd betyder att de delaktiga i leken förstår att de leker samt vad de leker.

Garvey (1990) benämner även karaktäristiska drag som lek kan innehålla. Lek ska vara njutbar och inte innehålla några mål, lek är spontan och egenvald samt krävs engagemang från de som deltar. Detta styrks av tidigare studier som utförts om lek, där hon menar att dessa karaktäristiska drag framträtt i leken.

2.3.2 Vygotskijs teoretiska syn på lek

Den ryske kulturhistoriske teoretikern Vygotskij (1995) som var verksam i början av 1900-talet framhåller att det inte är själva leken för barn som är målet. Lek är istället en aktivitet där barn imiterar sådant som de har tidigare erfarenhet av. Det som sker i leken kan vara att barnet återupprepar bilden av sin familj som består av mamma, pappa, syskon och barnet själv.

”Barnets lek är inte en enkel hågkomst av det upplevda, utan en kreativ bearbetning av upplevda intryck, ett sätt att kombinera dem och därav skapa en verklighet, som motsvarar barnets egna behov och intressen” (Vygotskij, 1995, s.15-16).

Barn leker för att få en önskan uppfylld, där de är kreativa och använder sin fantasi, vilket bidrar till att barn inte kan skilja på vad det kan och inte kan. Leken ses inte som lustfylld, utan har sitt ursprung från känslomässiga och sociala påverkningar (Vygotskij, 1995).

Vygotskij (1981) menar att fantasi är något som uppstår av handlingar och erfarenheter. Han säger också att ”fantasi hos ungdomar och skolbarn är lek utan handling” (Vygotskij, 1981, s. 176). Vygotskij (1995) nämner även fantasin i relation till den verklighet barnet växer upp i. Han menar att barns fantasi inte är lika utvecklad som vuxnas, då barn varken upplevt eller har lika mycket erfarenhet av livet som vuxna personer. Barn har stor tillit till sin fantasi, dock kan de inte hantera den som vuxna klarar av. Genom att berika barns erfarenheter ges stimulans till deras fantasi och desto mer kreativ och meningsskapande blir deras lek.

2.3.3 Piagets teoretiska syn på lek

Den schweiziske teoretikern Piaget (1976) menar att människan är en aktiv person som vill skapa en meningsfull helhet av den värld som människan lever i. Han anser även att leken är betydelsefull för att barn ska utvecklas. Piagets syn på lek baseras utifrån hans utvecklingsteori som utgår från olika åldersbaserade stadier, vilket även innefattar barnets olika lekstadier. Piaget utgår från att barn utvecklar sin förmåga till att leka i tre olika stadier, det sensomotoriska stadiet, den konkreta tankeoperationens stadium och det formella operationella stadiet. Stadierna följer barnets utveckling och biologiska mognad. Piaget menar att leken hjälper barnet att få en helhet av verkligheten och därmed utveckla och bearbeta sina tidigare erfarenheter. Vidare menar han att leken inte påverkar barnets utveckling, utan pångter istället vikten av kamraternas närvaro som utvecklar barnets olika tankeförmågor.

Piagets (1976) teori skiljer på lek och imitation. Däremot menar han att båda processerna är viktiga för barnets intellektuella utveckling. Piaget ser leken som lustfylld och frivillig, där barnet utvecklar en positiv självkänsla. Imitation däremot existerar genom en anpassningsprocess som kräver anpassning till verkligheten. Utifrån Piagets teori framhålls leken som en fristad för de barn som inte är intellektuellt mogna och kan anpassa sig till verklighetens villkor.

2.4 Tidigare forskning om barns lek

I inledningen klargjordes att forskning av barns lek har under det senaste årtiondet varit obetydlig. Detta har medfört att de forskningsstudier och litteratur som redogörs i nästkommande kapitel är några år gammal, men ses ändå som relevant gentemot studiens forskningsområde.

2.4.1 Lekens betydelse för barns utveckling

Lek är en naturlig del av barns vardag och forskning påvisar hur viktig leken är för barns utveckling och lärande (Lillemyr, 2002). Det finns dokumenterat inom forskning att leken har stor betydelse för barns sociala kompetens samt för barns kognitiva utveckling (Olofsson, 2003; Granberg, 2003). Lek kan ses som utvecklande av barns språkliga förmåga, vilket kan visa sig genom att barn som leker med andra barn talar ett mer varierat språk samt har ett större ordförråd. Genom att det finns en närvarande vuxen i leken kan språket stimuleras ytterligare. Granberg gör ett tillägg om att forskning visar att lek även kan vara utvecklande av barns fantasi, motorik samt att leken är positiv för barns självbild. Även Lillemyr (1990) lyfter fram att lek är betydelsefull för barns jagutveckling, det sociala samspelet samt motivationen till att utvecklas. Nedan visas en bild där leken är utformad som en sol och strålarna synliggör hur barn kan utvecklas genom att leka.

<http://hem.passagen.se/bmsjo/leken.htm>

Leken främjar barn på många olika sätt och är därför av stor betydelse för barns utveckling och lärande.

2.5 Pedagogers uppfattningar kring barns lek

Pedagogens människosyn och grundsyn hänger samman med vilket synsätt pedagogen har på lek (Lillemyr, 2002). En fråga är då om leken ses som en central och viktig aktivitet för att barnet ska utvecklas? Lindqvist (1997) är förundrad över att det alltså finns pedagoger som känner en oro över att störa barn i deras lek om de deltar. Vidare menar hon att detta är följden av en syn och tro på att barns egen lekvärld bör skyddas. Ännu en fråga som innefattar pedagogisk grundsyn är hur pedagogen ser på sin egen roll och delaktighet i barnens lek?

Det finns forskning som påvisar att pedagogers delaktighet är utvecklande för barns lek, men det finns även motsägelser som visar att vuxendeltagande kan ha motsatt effekt genom att leken istället störs (Pramling Samuelsson & Asplund, 2003). Utifrån Olofssons (1991) studie på en förskola där barn inte lekte, visar resultatet på att pedagogernas syn och inställning till barns fria lek påverkar. Pedagogerna som ingick i studien varken stimulerade, gav tid och intog en passiv roll utanför barns lek. Olofsson (2003) framhäver även studier som visar att interaktionen mellan vuxen och barn upptar en väldigt liten del av dagen på förskolan. Hon menar att det finns en saknad av intresse och en intensiv närvaro tillsammans med barnen (a.a.). Avgörande om vuxendeltagande blir positivt eller negativt är beroende på hur den vuxne deltar och förhåller sig till leken (Pramling Samuelsson & Asplund, 2003).

2.6 Delaktighet i barns lek

I detta kapitel skildras olika motsägande synsätt och uppfattningar kring hur pedagoger kan vara delaktiga i barns lek. Positiva och negativa aspekter lyfts fram samt även redogörelse för pedagogers olika roller, då de deltar i barns lek.

2.6.1 Pedagogers roll som delaktig i barns lek

Olofsson (2003) menar att barns lek börjar på ett tidigt stadium, redan på skötbordet. Att prata och jollra med spädbarn kan betraktas som den första leken barnet upplever. Alla barn har en medfödd förmåga att leka. Däremot bör vuxna leka med barn för att leken ska utvecklas och för att barn ska lära sig vad lek är.

”Lika självklart som det är att tala med småbarn för att främja språkutvecklingen, lika självklart borde det vara att leka med småbarn för att leken ska utvecklas.” (Granberg, 2003, s. 109)

Lek kommer inte självmant, utan lek behöver stimulans i form av tid, uppmuntran och näring, vilket kan vara att vuxna pratar utifrån leken och barnens nivå (Olofsson, 2003; Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006). Olofsson (1996) påpekar att den fria leken är viktig och betydelsefull för barns utveckling. Pedagogens roll och delaktighet har även stor betydelse för hur barns lek utvecklas. Hon menar om pedagogen är lekfull, introducerar till lek och har en positiv inställning, blir leken varierad och utvecklad. Olofsson (1996) menar även att vuxnas roll i barns lek bör vara att vägleda, utan att dominera och styra leken. Däremot ju mer aktiva, intresserade och lekfulla vuxna är till barns lek, desto mer detaljrik, berikad och långvarig blir barns lek. Pedagogens mål med att delta i barns lek är att ge stöd och där barn så småningom

leker på egen hand (a.a.). En förutsättning för att barn ska våga gå in i lekens värld är att de känner sig trygga, vilket är pedagogernas uppgift att se till (Olofsson, 2003). Emellertid menar Granberg (2003) att det är mer vanligt att pedagoger leker med de minsta barnen och desto äldre och självständiga barnen blir är det mer sällsynt att pedagogerna deltar i barnens lek. Olofsson (1987) har som åsikt att de barn som leker bra på egen hand ska få göra det i lugn och ro. Desto yngre barnen är, ju mer bör den vuxne aktivt delta och när barnen har blivit äldre är det lika viktigt att de får leka utan en vuxens inblandning.

Lillemyr (2002) framhåller Kleins forskning om det betydelsefulla samspelet mellan vuxna och barn, vilket innebär då en vuxen är delaktig skapas möjligheter som annars hade uteblivit. Genom en vuxens närvaro ökar möjligheterna till att sätta ord på det som händer och sker i leksituationen samt kan den vuxne vägleda barnens beteende genom att visa andra valmöjligheter.

2.6.2 Lek utifrån barnets villkor

Granberg (2003) påstår bestämt att barn behöver vuxna som deltar i leken och där barn och vuxna deltar utifrån barns villkor. Att leka på barns villkor innebär att pedagogen släpper loss och delar lekupplevelsen tillsammans med barnen i deras lekvärld. För att detta ska fungera måste det finnas ett engagemang, intresse och motivation från pedagogens sida. Det innebär att pedagogen måste släppa sina hämningar och vara spontan samt öppen för att leva sig in i leken (a.a.). Däremot konstaterar Tullgren (2004) utifrån sin forskningsstudie kring barns fria lek att pedagogers deltagande inte alltid sker utifrån barns villkor. Pedagogerna har andra avsikter med leken, där de styr barnen och lekens innehåll. För att leken ska stimuleras och utvecklas utifrån barns premisser menar Olofsson (2003) att det är viktigt att barn inte känner att deras beteende värderas, inte känner sig tvingande samt att vuxna inte bestämmer för mycket. Istället förespråkas att vuxna är aktiva och delaktiga, men utan att styra för mycket. Sandberg (2002) i likhet med Pramling Samuelsson & Sheridan (2006) lyfter fram att pedagogen fungerar som en förebild för barnen, då de deltar utifrån barnens och lekens villkor. Att stimulera barns lek samt att barn bjuds in till den fantasirika lekvärlden är av största vikt. Tullgren (2004) anser att en deltagande pedagog kan ses som en tillgång i leken, men då pedagogen styr för mycket i leken kan barnen istället bli hämmade och får svårt att gå in i den roll leken kräver. Likaså menar Olofsson (2003) om lekens innehåll enbart utgår från verkligheten kan det medföra att barnen hindras i sin lek.

2.6.3 Pedagogers olika roller i barns lek

Pramling Samuelsson & Asplund (2003) menar att vuxna berikar barns lek genom att erbjuda material och idéer. Det hela handlar om den vuxnes förmåga att se barns perspektiv och där barn förblir de som styr leken (a.a.). Det är i leken barn kan utveckla sin tankeförmåga och för att barnens tankeförmåga ska stimuleras bör det finnas vuxna i närheten och som deltar i leken eller förse dem med materialet barn kan behöva för att leken ska fortgå (Granberg, 1999).

Lindqvists (1997) forskningsstudie har visat att då vuxna deltar i barns lek genom att gestalta olika roller, förstår barn skillnaden på vad som kännetecknar lek. Pramling Samuelsson & Sheridan (2006) har som åsikt att med stöd från pedagogen kan barnen utmanas till att gestalta olika roller som till exempel att vara hund eller katt i leken. Vidare menar Olofsson (1987) att det är den vuxne som lär barn att urskilja vad som är på riktigt och vad som är på låtsas. Detta sker genom att den vuxne kommunicerar genom att ändra röstens tonfall då de går in och ut genom lekens värld. Låtsasleken utvecklas då den vuxne lever sig in i leken och till exempel låtsas äta.

Rasmussen (1988) anser att pedagoger bör delta i barns lek för att vara konfliktlösare. Den vuxnes roll bör vara passiv och endast ingripa då leken går överstyr (a.a.). När det blir för oroligt i barngruppen löser ofta pedagogen det med att ordna någon lugnare bordsaktivitet eller högläsning (Olofsson, 2003). Hon lyfter även fram att många forskare indikerar att pedagoger ”talar mer till barnen än med dem” (s.80), vilket kan ses som oroväckande. Även Tullgren (2004) nämner att deltagande pedagog kan fungera som en stötdämpare i barns lek. Fördelen med att det finns en närvarande pedagog är att leken inte avbryts samt att de deltagande barnens konflikter sinsemellan blir mindre.

Åm (1986) menar att det finns många fördelar med att delta i barns lek. Det kan vara att få kännedom av varje enskilt barn samt att observera leken inifrån. På så sätt ökar även möjligheterna att bjuda in de barn som ännu inte upptäckt lekglädjen. Även Tullgren (2004) lyfter fram att vid deltagande i barns lek skapas gynnsamma tillfällen till att observera barns olika förmågor samt ställa frågor till barnen som kan vara svåra att få svar på under andra omständigheter. Likaså Lillemyr (1990) och Sandberg (2002) instämmer om att det är betydelsefullt att observera och delta i leken för att få information om barns framsteg och sociala utveckling.

2.6.4 Pedagogers roll som inte deltagande i barns lek

Det råder oskiljaktiga uppfattningar angående om pedagoger bör delta i barns lek. Enligt Åm (1986) anser de norska högskolelektorerna Linge och Wille att vuxna inte bör delta i lek tillsammans med barnen. Konsekvensen av att det finns en delaktig vuxen som styr val av leksaker och lekens handling medför ofta att leken begränsas eller upphör. Linge och Wille menar att vuxna måste visa respekt för barnens lek genom att endast delta vid enstaka tillfällen och då bör det vara på *operationsnivå*. Det innebär att den vuxne inte förändrar något, utan fungerar som en god medhjälpare, där den vuxne gör det som barnet och leken tillåter. Linge och Wille menar att det är svårt för vuxna att aktivt gå in i roll precis som barnen. Därför avråds vuxna från att delta och gå in i barnens rollerkar.

En del av studien som Johansson & Pramling Samuelsson (2006) utfört kring hur arbetslag ser på sin roll och delaktighet i barns lek framkom det utifrån observationer att pedagogerna befann sig bredvid barns lek. Observationerna synliggjorde att pedagogerna inte går in i barns fria lek och de stimulerar inte barns lek till vidareutveckling. Utifrån intervjuer av pedagogerna framkom deras syn och roll av att finnas närvarande och ge stöd i leken, då det inte fungerar. Pedagogerna anser att barnens egen lek inte bör störas, förutom i de fall där det krävs att de går in för att styra upp leken.

En orsak till att pedagoger inte är delaktiga i barns lek menar Olofsson (2003) kan bero på att de känner sig dumma inför sina kollegor eller finns en osäkerhet på hur de ska gå tillväga. Enligt Sandberg (2002) kan pedagogernas arbetsbelastning i förskolans verksamhet vara en orsak till att de inte är delaktiga och närvarande vid barns lek på förskolan. Pedagogernas arbetsuppgifter och de dagliga rutiner som måste ske under dagen påverkar deras prioritering av var deras närvaro behövs mest. Även Granberg (2003) framhåller bekymret med att känna sig otillräcklig som pedagog, då det finns många krav samtidigt som det ska finnas tid för alla barn. För att undvika detta dilemma lyfter Olofsson (2003) fram Wehner-Godée som påvisat i ett metodutvecklingsarbete att personalen kan organisera olika ansvarsområden inom arbetslaget. Grundtanken bygger på att minst en pedagog kan ägna sig helhjärtat åt att vara delaktig i barnens lek, utan att behöva avbryta för att till exempel svara i telefon, ta emot nya barn i hallen eller passa upp på barn som behöver hjälp vid toalettbesök.

2.7 Verksamhetens aktiviteter och rutiner

Förskolans verksamhet är styrd utifrån fasta rutiner och inplanerade aktiviteter, vilket utgör ett stort hinder för barns lust att leka (Granberg, 2003). Pedagoger har ett ansvar att barn får leka utan att bli störda (Olofsson, 2003). Däremot påpekar hon att ofta är det pedagogerna själva som stör barns lek genom att avbryta för planerade aktiviteter samt dagliga rutiner. Granberg (2003) anser att det är respektlöst att avbryta barns lek, för att istället ha vuxenstyrda aktiviteter såsom samling och fruktstund. En jämförelse kan göras genom att vuxna blir störda av att någon utifrån avbryter mitt i en pågående aktivitet. Tankegångar som att vuxenstyrda aktiviteterna skulle vara viktigare än barns lek samt att vuxna ska hålla sig borta då barn leker menar Granberg utgör ett hinder för barns lek. Istället menar Lindqvist (1997) att leken bör vara en central utgångspunkt i förskolans verksamhet, där både barn och vuxna kan skapa lek tillsammans. Åm (1986) menar att det råder stora brister i pedagogiken på de förskolor som inte prioriterar leken som betydande.

3 Metod

I denna del av studien presenteras vilken kvalitativ metod som används i den empiriska undersökningen. Det kommer även att redogöras för studiens genomförande, urval av undersökningsgrupp, bearbetning av det insamlade materialet, etiska övervägande samt metodkritik.

3.1 Val av metod

I vetenskapliga studier finns det olika forskningsmetoder att använda för att samla in empiriskt underlag. Valet av metod bestäms utifrån undersökningens mål och syfte (Patel & Davidsson, 2003). Två tillvägagångssätt i vetenskapliga undersökningar är kvantitativ eller kvalitativ metod. Det centrala med att använda kvantitativ metod är att ta reda på mängden av något och där målet är ett noggrant resultat som kan mätas i siffror (Løkken & Søbstad, 1995). Enkäter är ett verktyg som ofta används för att samla in ett stort utbud av svar som utgör grunden till kvantitativt material (a.a.). Då vårt mål med den empiriska undersökningen är att studera egenskaper i ett helhetsperspektiv kommer vi därför att använda oss av kvalitativ metod. Kvalitativ metod fungerar utmärkt enligt Patel & Davidsson (2003) för att undersöka och skapa en förståelse kring humana fenomen i relation till omgivningen och dess kontext. Ambitionen med att använda kvalitativ metod är för att skapa en djupare förståelse och kunskap inom ämnesområdet.

3.1.1 Val av kvalitativ observationsmetod

Utifrån den kvalitativa metoden är det vanligt att intervju används, där den intervjuades svar och åsikter sätts i fokus (Backman, 2008). Eftersom intervju är den mest använda metoden och där resultatet blir utifrån vad de intervjuade säger och påstår att de gör, är vårt metodval istället att observera vad och hur pedagogerna gör i praktiken. Observation är en kvalitativ metod som används, då det behandlar information kring beteende som berör verbala yttranden, känslouttryck samt olika händelser (Patel & Davidsson, 2003). Grunden till observation bygger på att forskaren använder sitt synsinne av det som syns i situationen som sedan analyseras och bearbetas utifrån det aktuella området (Løkken & Søbstad, 1995).

Vi har valt att använda videokamera som verktyg för att samla in material till studiens empiriska undersökning, då det är en fördel att både ljud och bild registreras direkt från situationens sammanhang (Løkken & Søbstad, 1995). Det inspelade materialet blir vårt

underlag för samtal och reflektioner, vilket kan granskas och kontrolleras flera gånger. Denscombe (2000) i likhet med Løkken & Søbstad (1995) menar att möjligheterna ökar genom att iaktta saker som aldrig annars skulle ha upptäckts. Denscombe (2000) anser även att videokamerans förmåga att få med alla detaljer är förträfflig samt att materialet fungerar som en dokumentation och kan därför återupptas för vidare granskning. Som komplement till vår empiriska undersökning har anteckningar skrivits ner, vilket Løkken & Søbstad (1995) menar att fältstudier med penna och papper också är en form av observation. Denscombe (2000) menar att användning av penna och papper tillsammans med videoobservationer ökar potentialerna att se ämnet utifrån olika perspektiv.

3.1.2 Etiska överväganden

Studiens empiriska undersökning baseras utifrån yrkesetiska principer, vilket Vetenskapsrådet (2002) har som krav i forskningsstudier som berör människor. Dessa krav innefattar *informationskravet, samtyckekravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet*.

Utifrån Vetenskapsrådet (2002) krav har studiens undersökning tagit hänsyn till dessa yrkesetiska principer. Muntlig information samt informationsbrev (se bilaga 1) har delats ut till de berörda förskollärarna samt barnens föräldrar på förskolan. Barnen har blivit muntligt informerade att videofilmning av deras vistelse på förskolan kommer att förekomma. I informationsbrevet framkom det information om undersökningens syfte och genomförande samt att deltagandet är frivilligt och att de kan avbryta sin medverkan när de vill. Det tydliggjordes att det är förskollärarnas förhållningssätt som ska studeras, men däremot undanhölls information om att det är förskollärarnas förhållningssätt gentemot barnens lek som är i fokus. Det här för att förskollärarna inte ska vara medvetna exakt vad som studeras, vilket kan påverka deras handlande och inte ge ett rättvist underlag till undersökningsområdet. I informationsbrevet framkom även att forskningsunderlaget är konfidentiellt samt att underlaget endast kommer att användas i forskningssyfte. Detta innebär att samtliga medverkande benämns med fingerade namn, vilket gör det svårare för utomstående att identifiera förskola, förskollärare och barn. Samtliga förskollärare och barnens vårdnadshavare dokumenterade sin tillåtelse att delta i studien genom att signerar informationsbrevet.

3.2 Genomförande

Den empiriska undersökningen är av kvalitativ metod, där förskollärares förhållningsätt och delaktighet i barns lek tolkas och analyseras för att skapa en djupare kunskap och förståelse inom forskningsområdet. För att få svar på studiens frågeställning har kvalitativa observationsmetoder varit mest ändamålsenligt för att samla information och underlag till studiens empiriska undersökning. Observationerna har genomförts med videokamera som verktyg, vilket medfört en stor förmån att kunna titta på det observerade filmmaterialet ett flertal gånger. Det här ökade möjligheten för oss att uppmärksamma detaljrika sekvenser som annars förbigått oss som observatörer. Vi har valt att vara utomstående observatörer, vilket innebär att vi har observerat utanför och inte deltagit i leken. Däremot har vi dock varit synliga med videokameran för barn och förskollärare på förskolan. Fältanteckningar har gjorts för att komplettera och förstärka studiens empiriska undersökningsmaterial. Genom att använda dessa metoder tillsammans har möjligheten ökat att upptäcka olika beteenden hos de observerade när de inträffar, i deras naturliga kontext.

3.2.1 Urval och beskrivning av undersökningsgrupp

Vi valde att videofilma förskollärare på en förskola i en kommun i södra Sverige, vilken vi har kännedom om sedan tidigare. Denna förskola ansågs vara ett ändamålsenligt urval för studien, då vi har tidigare vetskap om att i verksamheten har barnen dagligen stunder av fri lek. Vid valet av personer som anses lämpliga för att undersöka de frågor studien utgår ifrån, är det betydelsefullt att finna *rätt* personer med god ämneskännedom (Kylén, 2004). Vi såg även det som en fördel att det arbetar fyra behöriga förskollärare på förskolan samt att de är i olika åldrar och har olika lång erfarenhet inom yrket.

Valet av att enbart observera förskollärare på en förskola var för att få ett kvalitativt och mer djupgående material att analysera. De som ingår i undersökningsgruppen är fyra förskollärare, varav samtliga kvinnor. På förskolan finns det totalt 18 barn inskrivna i åldrarna 1-4 år.

I transkriberingarna benämns samtliga barn med fingerade namn som börjar på bokstaven B. Vilket barn som säger och gör vad har inte någon betydelse för vårt undersökningsområde, då studiens syfte baseras på förskollärarnas förhållningssätt. Även förskollärarna som deltar i studien benämns med fingerade namn för att i största möjliga mån aidentifiera deltagarna. Vi har valt att kalla förskollärarna för Astrid, Birgitta, Cecilia och Diddi.

3.2.2 Genomförande av observation

Innan vi utförde observationerna på förskolan informerades förskollärarna via telefon, vilka dagar och tider vi skulle komma för att filma. Detta för att förskollärarna i förväg skulle vara medvetna om vår närvaro samt för att vi ville ha klartecken för att våra observationer inte påverkade verksamhetens övriga planering.

Videoobservationerna skedde enbart i inomhusmiljön på förskolan, då barnen har fri lek, vid olika tidpunkter samt under olika dagar. Vid ett antal observationstillfällen var endast en av oss närvarande och vid resterande tillfällen var vi båda observatörer som kunde följa situationerna. Vid de tillfällen vi var två var det en som videofilmade samtidigt som den andre skrev fältanteckningar som ett komplement till den filmade observationen. Vid de observationstillfällena endast en av oss var närvarande både videofilmade och skrev observatören fältanteckningar av situationerna. De filmade sekvenserna har skett under både längre och kortare stunder för att få en helhetssyn på situationerna. Vi valde att filma med fokus på förskollärarna under barnens fria lek. Det här för att få syn på hur förskollärarna förhåller sig, deltar och stimulerar barns fria lek. Vid ett par tillfällen då vi utförde våra videoobservationer av förskollärarna blev några barn intresserade av videokameran, vilket ledde till att vi fick visa barnen hur vi gick tillväga samt att de också fick titta i kamerans öga. Det insamlade filmmaterialet har granskats noga och därefter transkriberats utifrån resultat och analysdelens valda kategorier.

3.3 Bearbetning och analys

Syftet med denna studie är att undersöka hur förskollärare förhåller sig till barns fria lek i förskolans inomhusmiljö samt i vilken utsträckning förskollärarna är delaktiga i barnens lek. Filmmaterialet som finns för analys är cirka två timmar och 30 minuter långt. Vi har granskat det inspelade materialet ett flertal gånger samt analyserat och bearbetat de utvalda situationerna som anses ha betydelse för vår studie. Utifrån filmmaterialet är det tio situationer som valts ut och transkriberats, vilket utgör en tid på 64 minuter. Det transkriberade materialet utgör totalt tio sidor och är utgångspunkten i studiens resultat och analysdel. Fördelen med att transkribera de utvalda situationerna är för att även kunna läsa vad som ägde rum. Transkriberingar som används i den här studien, leder till att beskriva de karakteristiska dragen samt variationen av det som observerats (Kylén, 2004). Därmed blev det lättare att analysera och tolka situationen ytterligare. Även genom att läsa transkriberingarna skapades gynnsammare förutsättningar för att hitta återkommande mönster

som framträder i de olika situationerna. Transkribering har gjorts även för att analysen av undersökningsmaterialet ska bli mer djupgående och intresseväckande för studiens diskussionsdel. Samtidigt gjordes en granskning av våra två sidor skrivna fältanteckningar, för att komplettera materialet med viktig information som uteblivit i det filminspelade materialet. De utvalda situationerna har analyserats utifrån metakommunikationsperspektivet, som sedan vidare har analyserats med utgångspunkt i tidigare forskning och teorier som berör det valda ämnet.

3.4 Metodkritik

Förskollärarna och barnen på förskolan är sedan tidigare välbekanta med oss, vilket upplevdes som en fördel. Det kändes naturligt att vara på förskolan samt fanns det en acceptans av vår närvaro som observatörer. Däremot poängterar Denscombe (2000) att det kan uppstå svårigheter att som forskare vara bekant med de observerade och barnen på förskolan, men det här var dock inget som vi upplevde.

Sedan tidigare har vi kännedom av att förskollärarna i arbetslaget har uppdelade arbetsuppgifter. Förskolläraren som öppnar på morgonen är den som tar emot och välkomnar alla barn då de kommer. Detta kan ha påverkat resultatet av det observerade filmmaterialet, då förskolläraren som tar emot de nya barnen blir tvungen att vid ett flertal gånger avbryta sin delaktighet i barns lek.

Genom att vara utomstående observatör menar Kylén (2004) att valet av observatör är betydelsefullt då en utomstående, men synlig observatör kan påverka de som observeras till att agera annorlunda än de vanligtvis gör. Till en början upplevdes det att två av förskollärarna kände sig obekväma, då de var medvetna om att de blev filmade. Genom att använda videoobservation som forskningsmetod kan det ha medfört att de observerade agerat annorlunda i sitt handlande genom att de var medvetna om att de blev studerade (Denscombe, 2000). För att i största möjliga mån undvika detta dilemma filmades de observerade situationerna på avstånd för att minska videokamerans påverkan. Detta medförde dock att kommunikationen mellan förskollärare och barn på det filmade materialet i vissa situationer kan vara svårt att tyda, då ljudnivån i rummet var hög och tog överhand.

Nackdelen med att använda videokamera är att det kan vara svårt att fånga information och händelser som sker utanför kamerans upptagningsområde samt att de medverkandes

anonymitet minskar (Løkken & Søbstad, 1995). För att undvika det här användes skriftliga fältanteckningar som ett komplement till filminspelningarna och för att materialet ska vara konfidentiellt behandlas det med respekt och förvaras utom räckhåll för obehöriga.

Denscombe (2000) menar att i ett och samma observationsmaterial kan människor uppfatta olika saker, vilket vi upplevt som en fördel. Genom att vi är två som utfört studien har möjligheterna ökat genom att kunna se situationerna utifrån olika perspektiv. Däremot är vi medvetna om att det filminspelade materialet influeras av oss som observatörer genom valet av vilka situationer som videofilmats, de utvalda situationerna som analyserats samt valet av tidsperiod som observationerna skett. Vid analys och bearbetning av det filminspelade materialet finns även en medvetenhet och risk att våra egna erfarenheter, tolkningar och värderingar kan avspeglas (Løkken & Søbstad, 1995). För att avhålla oss från detta i största mån används forskningsbakgrund med litteratur och teorier som stöd vid tolkning och analys. Undersökningen är genomförd endast på en förskola för att få en djupare kunskap inom forskningsområdet, vilket dock medför att undersökningen inte är representativ i allmänhet.

4 Resultat och analys

Detta kapitel behandlar studiens empiriska underlag utifrån studiens syfte som är att undersöka hur förskollärare förhåller sig till barns fria lek i förskolans inomhusmiljö samt i vilken utsträckning förskollärarna är delaktiga i barnens lek.

Upplägget i resultat och analysdelen är utformat utifrån de mönster som återkommer i det empiriska materialet, vilket har kategoriserats och delats in under fyra huvudrubriker. Efter resultatredovisningen bearbetas och tolkas materialet i en analys. Avslutningsvis sammanfattas slutsatserna som framkommit i studiens analyser.

4.1 Förskollärare intar olika roller i barns fria lek

Den fria leken i förskolan inträffar mellan olika planerade aktiviteter och de dagliga rutiner som finns på förskolan. Förskollärarna intar aktiva respektive passiva roller då barnen leker. Exempel på roller som förskollärarna intar kan vara att de stimulerar lekens innehåll, fungerar som konfliktlösare, intar roll som observatör, ger barnen och dess lek stöd på olika sätt eller överlåter de barnen att leka på egen hand.

4.1.1 Att stimulera barn till fortsatt lek

Förskollärarna är närvarande i barnens fria lek och deltar på ett aktivt sätt. I denna sekvens sitter förskolläraren Astrid tillsammans med två barn och bygger lego runt ett bord. Astrid kommunicerar med barnen under tiden bygget fortgår. Bingo, ett av barnen berättar att han ska på kalas till helgen och legobygget avtar, då det istället blir ett samtal om kalas. Då de pratat klart om kalaset säger Astrid:

Astrid: Kolla här vad jag hittade.

Samtidigt som hon säger detta ändrar hon sitt röstläge genom att betona ordet kolla.

Björn och Bingo tittar upp och Astrid tar upp en bil från legohögen och visar den.

Astrid: En alldeles blå bil.

Bingo: Ja, men jag behöver en jättehög bil.

Astrid: Blå bil med rött tak.

Samtidigt som hon benämner pekar hon på bilen och dess tak.

Björn tar bilen och Bingo börjar bygga vidare på sin bil.

Astrid: Den kan nog köra fort den.

Björn småpratar lite. (det hörs inte vad han säger)

Astrid: Här kan det sitta en gubbe.

Astrid pekar på bilen och visar Björn var gubben kan sitta.

Björn tar sin gubbe och sätter den i bilen och börjar köra med bilen samtidigt som han pratar om bilen.

I hela situationen pratar Astrid och hon intar en roll där hon är aktiv, delaktig och närvarande. Hon intar även ett aktivt förhållningssätt, där hon deltar genom att kommunicera och bygga tillsammans med barnen.

Analys

Astrid använder metakommunikation som redskap, där hon ändrar sin röst för att fånga och få barnen intresserade av lego igen. Kommunikation bidrar till att barnens handlingar bekräftas och förstärks med ord. En närvarande förskollärare kan använda kommunikation som leksignal för att återskapa det magiska i lekens värld. Det här innebär att med hjälp av ett ord eller en fras kan leken återupptas, vilket sker i ovanstående situation. Astrids aktiva förhållningssätt och hennes kroppsspråk signalerar ett engagemang för barnens lek.

4.1.2 Bjuder in till lek

När förskollärare bjuder in till lek vidareutvecklas leken. Förskolläraren Diddi sitter på golvet i kuddrummet där fem barn leker. Boris låtsas att han tittar på TV, representerad av en fyrkantig kudde. När flickan Bianca, kommer in i rummet försöker Diddi få med henne i leken.

Bianca kommer in i kuddrummet.

Diddi: Bianca, vill inte du vara med och titta på tv? Vi tittar på Bumbibjörnarna.

Diddi ändrar sin röst till ett ljusare tonläge då hon säger detta. Samtidigt räcker Diddi fram fjärrkontrollen till Bianca.

Diddi: Och här kan man byta kanal. Vill du prova byta kanal?

Bianca tar emot fjärrkontrollen och sätter sig hos dem andra. Därefter fortsätter leken en stund.

I denna situation bjuder Diddi in Bianca till lek genom att erbjuda ett lekmaterial, i det här fallet en fjärrkontroll. Diddi är passiv i sin roll genom att sitta bredvid, men är delaktig där hon använder sig av kommunikation och material till att bjuda in Bianca i leken.

Analys

När Diddi erbjuder Bianca fjärrkontrollen använder hon metakommunikation som verktyg. Genom att Diddi ändrar sin röst gör hon leken mer spännande samt ökar Biancas förståelse för att det är på lek. Diddis sätt att använda kommunikationen som leksignal visar tydliga tecken på vilja att leken ska utvecklas och att fler barn ska vara delaktiga. Kommunikation och material i en kombination medför att leken stimuleras. Det sker genom att Diddi använder det

konstruerade, såsom fjärrkontroll och en kudde som tv. På så vis blir innehållet i leken synligt för barnen.

I en annan sekvens börjar leken med att förskolläraren Birgitta sitter vid ett litet bord och barnet Börje dukar fram tallrik, bestick, muggar och kastruller. Birgitta och Börje samtalar under tiden. När Börje slutligen sätter sig vid bordet säger Birgitta:

Birgitta: Vad bjuder du på.

Börje: Eehhh, det är soppa.

Birgitta: Soppa. Vad ska vi ta soppan med, då?

Börje hämtar en sked och leken fortsätter. Efter en liten stund kommer Bengt.

Bengt går fram till bordet där Birgitta och Börje sitter.

Birgitta: Du kanske också behöver en tallrik då Bengt. Titta i skåpet om det finns där.

Birgitta tittar på Bengt när han går fram till skåpet. Hon och Börje pratar med varandra, medans Bengt tittar i skåpet.

Birgitta: Fanns det ingen mugg till dig, Bengt? Inget glas? Va dom slut?

Bengt: (Hör inte vad han säger)

Bengt sätter sig på stolen.

Birgitta: Fanns det inget i skåpet?

Birgitta säger något till Bengt som inte hörs och de reser sig upp och går och tittar i skåpet. Birgitta hjälper Bengt att hitta en mugg. De går och sätter sig vid bordet igen. De pratar. Leken går vidare.

Sedan kommer Bobby också fram och vill vara med.

Bobby: Var ska jag sitta?

Birgitta: Det finns en stol ledig till dig. Det är en plats ledig.

Birgitta: Vad trevligt att du kommer.

Birgitta visar Bobby stolen och han sätter sig ner. Bengt låtsas att han håller ur kannan.

Birgitta: Å då kanske du med behöver en mugg.

Birgitta använder sig av metakommunikativa frågor i sitt samtal med Börje i början av sekvensen. Exempel på det är: *Vad bjuder du på?* Eller *Vad ska vi ta soppan med?* Hon bjuder in nya barn till att delta i leken genom att använda artighetsfraser som leksignaler, till exempel: *Vad trevligt att du kommer.* Och *Du kan också behöva en tallrik.* Birgitta använder sig av metakommunikation och ett glatt tonfall då hon på ett inbjudande sätt kommunicerar. Birgitta går aldrig in i roll eller in i barnens lekvärld, utan intar rollen som ett stöd för att leken ska utvecklas och hon hjälper nytilkomna barn in i leken. Även i den här situationen använder förskolläraren material och kommunikation för att förstärka och bekräfta innehållet i leken.

Analys

Genom att använda metakommunikation bekräftar och stimulerar Birgitta innehållet i leken, vilket leder till att det blir en lek. Utifrån Birgittas sätt att agera och kommunicera med barnen tolkas det att hon intar ett aktivt förhållningssätt till leken genom att hon är närvarande,

delaktig samt tillför material. Utifrån hennes agerande synliggörs ett stort engagemang genom att hon ägnar sig helt åt barnen och deras lek. Detta medför att barnen förstår hennes leksignaler och gester och på så sätt blir delaktiga i leken med hennes hjälp. Birgittas förmåga att ställa metakommunikations frågor gör att leken fortskrider, utifrån barnens fantasi och kreativitet, då hon fångar upp deras tankar om vad som händer och sker i leken.

4.1.3 Oengagerat förhållningssätt leder till att leken uteblir

Hur förskollärarna använder sig av metakommunikation påverkar lekens utveckling. Följande episod är filmad i kuddrummet på förskolan. Bob vill bygga en ny koja och förskolläraren Diddi sitter på golvet bredvid.

Bob: Min koja.

Diddi: Men du, jag tror att vi får börja om och bygga en ny koja.

Bob står bredvid med ett buttert ansiktsuttryck.

Diddi: Var ska kojans va? Där i hörnet eller?

Diddi sitter fortfarande på samma plats och pekar åt ett håll medan Bob pekar på andra hållet. Diddi reser sig på knä och tar med en kudde i handen. Hon börjar plocka med andra kuddar samtidigt som Bob ligger på en madrass och tittar på. Diddi börjar sätta upp några kuddar.

Diddi: Så eller?

Bob ligger kvar en stund och går sedan där ifrån. När Diddi märker det reser hon sig upp och sätter sig en liten bit därifrån. Bob återkommer inte till kuddrummet igen.

Analys

Tolkningen av den här situationen är att Diddis kroppsspråk samt hur hon använder kommunikationen utstrålar ett oengagerat förhållningssätt till barnets lek. Utifrån hennes kroppsspråk, då hon inte reser sig direkt, tolkas det att Diddis förhållningssätt till att delta i leken är passiv. Diddi signalerar inte lek när hon staplar kuddarna. En annan tolkning av situationen kan vara att Diddis handlande baseras utifrån hennes tidigare erfarenheter av vad Bob klarar av att bygga på egen hand. Utifrån metakommunikationsperspektivet visar Diddi inget engagemang att försöka inspirera Bob till att delta i kojbygget. Diddis agerande och passiva förhållningssätt stimulerar inte Bob till lek och det visar sig genom att Bob istället lämnar rummet. En förskollärare som inte signalerar engagemang och som inte använder kommunikationen på ett inbjudande sätt, kan bidra till att lek uteblir. Diddis sätt att använda metakommunikation medför att Bob inte förstår Diddis budskap i leken.

4.1.4 Rollen som passiv förskollärare i barns lek

Passiva förskollärare kan antingen medverka till att lek uteblir eller till att leken fortgår. Förskolläraren Birgitta har hjälpt barnet Birger som är ett och ett halvt år gammal att hämta

ett pussel samt bistått honom att sätta sig vid ett bord i köket. Birgitta sitter två platser från Birger och mellan dem sitter ett barn som är fyra år gammal och pärlar. Birgitta börjar prata med barnet som pärlar, medan Birger börjar ta bort några pusselbitar. Han tappar intresset, då han hör andra barn leka. Birgitta försöker då få Birger intresserad för att fortsätta pussla genom att säga hans namn.

Birgitta: Titta, Birger (paus) Birger (paus) Birger
Birger tittar på de andra barnen och vill till slut gå ner från stolen.

Analys

Genom att Birgitta sätter sig en bit bort från barnet uteblir deras interaktion, där intar hon rollen som passiv. När Birgitta märker att Birger börjar tappa intresset för pusslet använder hon verbal kommunikation för att få kontakt med honom, vilket inte ger något resultat. En tolkning blir att hon är närvarande, fast att hon är passiv i aktiviteten och att stimulansen kommer försent, då Birger redan tappat intresset. Utifrån exemplet blir slutsatsen att då förskollärare intar en passiv roll och inte befinner sig tillräckligt nära ett barn som behöver stöttning kan avståndet mellan dem medverka till att leken uteblir.

Nedan följer ytterligare ett exempel när förskolläraren Cecilia intar en passiv roll. Hon varken använder kommunikation, deltar eller ingriper i barnens Pippi lek som är högljudd och livlig. Till skillnad från ovanstående situation kan leken fortsätta, trots att förskolläraren intar en passiv roll. Situationen utspelar sig i det stora rummet på förskolan.

Tre barn springer upp i soffan och ner på golvet där Cecilia sitter. Hon har sin uppmärksamhet riktad mot två andra barn som sitter på mattan bredvid henne. Efter en stund tittar hon lite bakåt och flyttar sig en aning. Hon sneglar lite på soffan och plockar bort några saker som ligger där. Hon säger inget till barnen. Hon flyttar sig ytterligare lite. En konflikt mellan två andra barn uppstår och Cecilia reser sig upp och går och tittar vad som händer. Pippileken fortsätter på annat håll. Cecilia kommer med ett barn i famnen och de sätter sig på samma ställe på mattan igen. Barnen som leker Pippi går i soffan ännu en gång. Den här gången flyttar sig inte Cecilia utan barnen tränger sig förbi henne. Cecilia har sin uppmärksamhet mot två barn som leker på mattan.

Cecilia säger ingenting till barnen som leker och hon intar ett passivt förhållningssätt, där hon inte stör, avbryter, stimulerar leken eller är delaktig på något vis. Hon varken bekräftar deras lek eller lugnar ner dem, utan istället ignorerar hon barnens lek.

Analys

Denna leksekvens kan tolka Cecilias passiva förhållningssätt utifrån olika perspektiv. Cecilias inställning till barns lek är svår att tyda, men i och med att hon inte avbryter leken, tolkas det som om hon är positiv till barnens lek. Cecilias avsikt med att utesluta verbal kommunikation, kan vara att barnens lek fungerar bra på egen hand och att hon inte vill störa dem. Ytterligare en anledning till att hon inte säger något kan bero på att barnen är i roll då de leker och därför finns det en acceptans att de springer i soffan. Hon kanske hade tilltalat dem om de inte lekt att de var Pippi Långstrump? Ett annat perspektiv att hon inte säger något till barnen kan vara att det finns en medvetenhet hos henne om att hon blir filmad. Utifrån denna sekvens är tolkningen att Cecilia intar en passiv roll utanför leken. Cecilias kroppsspråk signalerar att hon känner sig i vägen för de tre barnen, då hon flyttar sig en aning på mattan för att barnen ska kunna fortsätta att springa bakom henne i soffan. Hon visar däremot inga tecken på att vara besvärad av ljudet utav barnens lek, då det är en hög ljudnivå. Utifrån det här exemplet blir slutsatsen att Cecilia ger signaler om att barnens livliga lek är tillåtande, då hon inte på något sätt hämmar deras lek.

4.1.5 Rollen som observatör

Förskollärare kan emellanåt välja att stå en bit ifrån barn som leker för att kunna observera och studera vad som händer i situationen. Ett exempel är när förskolläraren Cecilia planerar inför den kommande samlingen, samtidigt som barnen har fri lek. Cecilia sitter vid ett bord i allrummet och några barn befinner sig i kuddrummet bredvid.

Tre barn leker inne i kuddrummet. Cecilia stannar upp med det hon håller på med och sitter och tittar in i rummet. Barnen åker rutschbana. Hon reser sig upp, står kvar utanför rummet och tittar in. Hon vänder på huvudet en aning för att kunna höra vad barnen säger i kuddrummet. Sedan sätter hon sig igen på stolen och fortsätter att titta in i rummet. Därefter fortsätter hon med sin planering.

Analys

Tolkningen av filmsekvensen är att Cecilia prioriterar barnen och att deras lek fungerar framför sitt eget planerande. Det synliggörs då hon under hela situationen är uppmärksam på vad som händer runtomkring. Cecilias kroppsspråk visar att hon har uppsikt på barnen genom att hon ställer sig upp, tittar och lyssnar på dem trots att de inte befinner sig i samma rum som henne. Uppstår det något i barnens lek som kräver hennes närvaro kan hon snabbt vara till hands för barnen. Cecilia intar rollen som observatör samtidigt som hon håller på med sina förberedelser. Slutsatsen blir att en aktivt deltagande förskollärare i barns lek inte alltid

behövs. Däremot en förskollärare med god observationsförmåga kan ha bra kontroll över vad som händer och sägs i barns lek, trots ett passivt förhållningssätt.

4.1.6 Förskollärare intar rollen som konfliktlösare

Förskollärares roll kan ändras från delaktig till konfliktlösare under leken gång. Förskolläraren Birgitta sitter vid ett litet bord där det till en början pågår en matlek mellan henne och en pojke. Efter hand kommer det ytterligare tre pojkar som vill vara med i leken. Bobby tar en mugg som står på bordet som Börje har. Då intar Birgitta rollen som konfliktlösare.

Bobby tar Börjes mugg som står på bordet. Börje blir ledsen. Birgitta talar om för Bobby att Börje hade den muggen.

Birgitta: Vi får leta upp en till dig. Jag ska leta upp en mugg till dig.

Birgitta reser sig upp och tittar efter en annan mugg. Börje gråter.

Birgitta: Det är ingen fara Börje.

Birgitta förklarar för Börje att Bobby inte visste att den muggen var Börjes. Därefter tar Birgitta Bobby i handen och går och letar upp en mugg till Bobby. När de inte hittar någon mugg erbjuder Birgitta sin mugg till Bobby. Den vill inte Bobby ha. Bobby står kvar bredvid bordet medans Birgitta letar upp en mugg. Hon hittar två stycken som hon erbjuder Bobby, men han vill inte ha någon av dem och ställer sig vid sidan av bordet, där de andra barnen och Birgitta nu sitter. Efter en liten stund sätter Birgitta Bobby i hennes knä och leken fortgår.

Analys

I början av sekvensen har Birgitta en roll där hon deltar i leken. Birgitta får därefter fungera som konfliktlösare där hon på varierande sätt försöker få igång leken på nytt. Hon försöker till exempel leta upp en mugg till Bobby för att han ska bli delaktig i leken igen. I rollen som konfliktlösare använder hon kommunikation för att reda ut problemet som uppstod, där hon på olika vis försöker att leken ska fortgå. Birgitta intar ett aktivt förhållningssätt, då hon visar stort engagemang, är närvarande och strävar efter att samtliga barn ska känna sig tillfredsställda. I sekvensen utvecklas hennes roll till att delta som konfliktlösare.

4.2 Förskollärares olika intentioner med barns lek

Förskollärare kan delta i barns fria lek på olika sätt. Förskollärarna låter antingen barnen bestämma lekens innehåll eller styr de leken mot egna mål. Frågan är om förskollärarna deltar utifrån barnens villkor eller har de andra intentioner med barnens lek?

4.2.1 Förskollärare deltar i lek på barns villkor

I flera observerade situationer deltar förskollärarna i barnens lek genom att de använder kommunikation, där de benämner vad barnet gör och säger samt där de förtydligar lekens innehåll. Nedan följer några exempel på detta.

Astrid, Björn och Bingo sitter vid ett bord och bygger lego.

Björn: Ja osså älm, ja osså älm.

Astrid: Vill du också ha en hjälm? Då får vi se här var vi har hjälmen, kan du hjälpa mig och leta Björn?

Ytterligare en situation är när förskollärare Cecilia befinner sig i kuddrummet där Benny leker att han är hund.

Benny: Hunden kissar.

Benny kryper fram till Cecilia, vänder sig om och pekar.

Benny: Hunden kissar där.

Cecilia lutar sig fram och tittar på honom. Benny upprepar sig.

Benny: Hunden kissade där.

Cecilia: Kissade?

Benny kryper iväg igen. Han kryper runt kovan och fram till Cecilia. Hon börjar klappa honom.

Cecilia: Så, ska jag klappa hunden på huvudet?

Benny: Ja.

Cecilia klappar Benny på huvudet.

Cecilia: Där med?

Vid ett annat observationstillfälle hjälper förskolläraren Birgitta ett barn att välja vad han vill göra. Barnet har ännu inte utvecklat sin språkliga förmåga.

Birgitta visar Birger olika saker som ligger på hyllan. Hon tar fram ett pussel med barn på.

Birgitta: Alla barnen?

Birger: Mmmmm...

Birgitta: Passade det?

Birger tar pusslet och går och sätter sig vid bordet.

Astrid är närvarande och aktiv genom att själv bygga. Cecilia låter barnet som är hund, bestämma och berätta vad som händer i leken. Hon är deltagande i leken då hon klappar *Hunden*, men annars håller hon sig i bakgrunden och låter barnet på egen hand föra leken framåt. Birgitta lyssnar på vad Birger vill göra och Birger får själv välja vad.

Analys

Tolkningen utifrån de ovanstående situationerna är att förskollärarna deltar i barnens lek utifrån barnens villkor, där barnen styr innehållet i leken. Genom kommunikation bekräftar och förstärker förskollärarna lekens handling utifrån barnens egna tankar. Kommunikationen

som fortlöpte i situationen där Birger tillsammans Birgitta väljer vad han ska göra synliggjordes att det var utifrån barnets villkor. På så sätt stimulerar Birgitta barnets lek utifrån hans egen vilja. Hon försöker inte att övertala honom till att göra något mot hans vilja, trots att det tog en stund innan pojken visade vad han menade. Utifrån de tre olika situationerna är samtliga förskollärare aktiva, närvarande och delaktiga, där deras intentioner är att låta barnen bestämma lekens innehåll. Förskollärarna finns där som stöd, där de stimulerar leken med hjälp av kommunikation och material. Förskollärarna är lyhörda för barnens tankar och är delaktiga i barnens lek genom att de förstärker det som barnen säger och gör genom att använda olika kommunikationsformer.

4.2.2 Lek som inte är på barns villkor

Nedan följer ett exempel på när lek inte är utifrån barnets villkor, utan istället styr förskolläraren Astrid hur Bianca ska måla.

Astrid och Bianca går in i kuddrummet. De tittar under förklädet vad Bianca har på sin klänning.

Astrid: Hade du långa armar på klänningen eller hade du korta?

Bianca: Korta armar.

Astrid: Nej, hade du långa eller korta?

Astrid drar ut klänningens ena arm ur förklädet.

Bianca: Långa.

Astrid: Långa armar hade du.

När Bianca ska börja måla på den avritade kroppen säger Astrid:

Astrid: Jag ska ta en penna så du ser var dom slutar.

Astrid hämtar en penna. Under tiden står Bianca kvar och väntar. Det står även två andra barn bredvid.

Astrid: Så långa armar hade du på klänningen:

Astrid ritar streck på pappret. De samtal om det som ska målas. Bianca börjar måla och samtidigt pratar ett annat barn med Astrid. Den kamraten som Bianca lekte med innan står bredvid och tittar på. Bianca målar en stund. Hon blir handledd av Astrid och samtidigt börjar de andra barnen att åka på rutschbanan som står bredvid. Ett av barnen börjar prata med Astrid.

Bea: Astrid titta på mig, Astrid...

Bianca står och sneglar på de andra barnen och på vad de gör.

Analys

Tolkningar utifrån denna sekvens är att målningen inte sker utifrån barnets villkor, då Astrid använder verbal och kroppslig kommunikation till att styra och tillrättavisa henne hur hon ska måla. Bianca visar med sitt kroppsspråk att hon är ointresserad av aktiviteten, då hon tittar på vad kompisarna gör samtidigt som hon målar. Astrid är närvarande under hela situationen för att ge henne stöd, men målningen sker inte utifrån barnets villkor. Detta blir tydligt då barnet inte visar tecken på engagemang. Bianca signalerar mer intresse för kompisarna bredvid vilket kan tolkas att hon hellre vill leka med kompisarna.

4.3 Barns förmåga att fantisera begränsas

Vid ett flertal tillfällen har det upptäckts i det filmade materialet att förskollärarna använder kommunikationen för att knyta an lekens innehåll till barnens tidigare erfarenheter och verklighet. Den första situationen är när förskolläraren Astrid bygger lego tillsammans med två pojkar. Bingo har en legocykel i handen då han frågar om cyklar.

Bingo: Kan man hoppa med cyklar?

Astrid: Ja, om man har speciella cyklar kan man hoppa.

Bingo: Det har jag sett på tv.

Astrid: Ja, sådana mountainbike cyklar kan man hoppa med.

Här kopplar Astrid pojkens legocykel till verkliga mountainbikar som man kan hoppa med. Nästa exempel är utifrån situationen då ett barn leker hund och förskolläraren Cecilia säger till Beata som kommer in i rummet.

Barnet kommer ut från kojan och hoppar på knäna samtidigt som han skäller.

Beata: Han skriker.

Barnet kryper och skäller fortfarande.

Beata: Han får bara göra tyst.

Cecilia: Han skäller lite olika, ibland tyst ibland högt. Han skäller ju alldeles lagom.

Cecilia klappar barnet samtidigt som han kryper förbi.

I de två exemplen kommunicerar förskollärarna aktivt med barnen, däremot lever de sig inte in i barnens lekvärld.

Analys

Den gemensamma nämnaren är att förskollärarna kopplar lekens innehåll till barnens verklighet och tidigare erfarenheter, vilket bland annat synliggörs då Cecilia benämner *hunden* med *han*. Ingen av förskollärarna använder sig av metakommunikation till barnen i leken, där de kan stimuleras till att låtsas. Det vill säga, de använde inte kommunikationen till att utveckla lekens handling. Förskollärarna förmedlar att det är på riktigt och att det inte är i leken, vilket medför att lekens innehåll förblir verklighetsbaserat. Varken Astrid eller Cecilia använder metakommunikation för att stimulera barnens förmåga att fantisera i leken, vilket kan vara en anledning till att flertalet av de lekar som observerats på förskolan har ett verklighetsbaserat innehåll.

4.4 På vilka sätt påverkar planerade aktiviteter barns fria lek

Under den dagliga verksamheten på förskolan är det olika planerade aktiviteter som styr förskollärarna och förskolans verksamhet. Nedan följer ett exempel när förskolläraren prioriterar sitt mål framför barnens fria lek.

4.4.1 Förskollärare avbryter barns lek

Förskollärare avbryter barnens fria lek för att uppnå sitt eget mål. I denna filmsekvens går förskolläraren Astrid fram till Bianca som leker med en annan flicka och frågar om hon vill måla sina kläder på sin kropp. Kroppen är ett tema som de har på förskolan med de äldre barnen. Under temaarbetet har barnen ritat sin kropp och de avritade kropparna sitter uppsatta på väggen i kuddrummet.

Bianca börjar måla och samtidigt pratar ett annat barn med Astrid. Bea som Bianca lekte med innan står bredvid och tittar på. Bianca målar en stund. Hon blir handledd av Astrid och samtidigt börjar de andra barnen att åka på rutschbanan som står bredvid. Ett av barnen börjar prata med Astrid.
Bea: Astrid titta på mig, Astrid...
Samtidigt åker Bea ner från rutschkanan.
Bianca står och sneglar på de andra barnen och på vad de gör.

Analys

Tolkningen av sekvensen är att Astrid styr aktiviteten, då Astrid avbryter Bianca i sin fria lek för att istället måla klart kroppen. Det leder till att aktiviteten blir en *görande* situation utifrån Astrids mål, som kan tolkas vara att Bianca måste bli klar med sin kropp istället för att låta Bianca leka klart. Genom att tolka Biancas kroppsspråk upplevs det som att Bianca är ointresserad av aktiviteten, då hon visar intresse för vad kompisarna gör samtidigt som hon målar. Konsekvensen av att Astrid avbryter Bianca och Beas lek blir att deras fria lek hämmas, där Bea till en början är passiv genom att stå och titta bredvid. Bianca visar mer intresse för barnen bredvid och blir ofokuserad på att utföra Astrids mål som är att hon ska måla klart sin kropp.

4.4.2 Att planera aktiviteter påverkar barns fria lek

Medan barnen har fri lek har upptäckt gjorts i filmmaterial att förskollärarna i vissa situationer ägnar sig åt att förbereda planerade aktiviteter. I den här situationen har förskolläraren Diddi precis börjat sitt arbete för dagen. Hon står och samtalar med förskolläraren Birgitta i hallen om dagens planering.

Ett barn kommer fram till förskollärarna med ett spel i handen. Barnet ställer sig mellan förskollärarna. Förskollärarna tittar på barnet. Därefter går Birgitta därifrån. Barnet håller upp spelet mot Diddi.

Diddi: Du får fråga en kompis om dom vill spela.

Samtidigt tar hon på barnets huvud och de börjar gå in till kuddrummet, där Diddi pratar med de andra förskollärarna om dagens samling. Barnet står fortfarande bredvid Diddi med spelet i handen.

Förskollärarna i den här sekvensen är passiva och de visar inget intresse till att spela med barnet. De hjälper inte heller barnet att hitta en kamrat som kan spela tillsammans med barnet.

Analys

Förskollärarnas passivitet signalerar de genom sitt kroppsspråk samt den bristfälliga kommunikationen. Detta blir tydligt då förskollärarna istället diskuterar med varandra om dagens planerade samling. Förskollärarnas planerade aktivitet är deras mål och i fokus för dem. Deras inställning kan tolkas som att de ignorerar leken. Diddi använder sitt kroppsspråk en aning genom att bekräfta barnet, då hon tar på barnets huvud. Eftersom barnet går efter förskollärarna till kuddrummet blir tolkningen av att barnet inte förstår budskapet genom förskollärarnas sätt att agera. Utifrån detta exempel framstår det som att planerade aktiviteter och samlingar är betydelsefulla för förskollärarna och verksamheten.

4.4.3 Barns fria lek prioriteras

Förskollärare prioriterar barns lek och framhåller synen av att barn klarar av att leka på egen hand. I den här situationen sitter Cecilia vid ett bord och förbereder för den kommande samlingen, medan barnen leker i de olika rummen. Två barn sätter sig vid bordet.

Bjarne: Jag baka lera.

Cecilia: Mmm, då kan du parkera traktorn i hyllan där först.

Bjarne ställer traktorn i hyllan och hämtar leran. Cecilia vänder på sig och tittar på Bjarne som hämtar burken med lera i.

Bjarne: Det är glass där i.

Cecilia: Det är glass där i.

Cecilia avbryter det hon gör och hjälper Bjarne att komma upp i stolen. Barnet Betty kommer också. Hon har ett ritpapper med sig. Hon sätter sig på en stol. Cecilia tittar på henne.

Cecilia: Vill du ha några pennor också Betty? Vill du ha dom? Är du sugen på dom?

Cecilia pekar på de pennor som står framför henne på bordet.

Cecilia: Då sätter jag dom där.

Hon flyttar pennorna närmre Betty.

Bjarne: Öppna leran, öppna leran.

Därefter hjälper hon Bjarne att öppna locket på burken där leran ligger.

Cecilia: Ska vi öppna tillsammans. Jag öppnar där, kan du försöka?

Hon öppnar locket lite och sedan öppnar Bjarne.

När barnen har kommit igång med sina aktiviteter fortsätter Cecilia med sitt eget.

Analys

Med utgångspunkt i denna situation intar Cecilia ett passivt förhållningssätt till att delta i barnens lek. Däremot prioriterar hon barnen, där de genom kommunikation får stöd till att komma igång med sin lek, innan hon återigen övergår till sitt eget. Utifrån hennes passiva roll och förhållningssätt till att delta i leken tolkas som att barnen behöver stöd till att komma igång med leken, men att hon har synen av att barnen kan leka på egen hand.

4.5 Sammanfattning av resultat och analysdelen

Utifrån ovanstående resultat och analyser har ett flertal konstateranden och slutsatser gjorts. Förskollärarna intar olika roller då de deltar i barnens fria lek. Det kan vara ett aktivt *deltagande* i leken eller att förskollärarna befinner sig bredvid och *inte deltar* i leken. Det har även synliggjorts att en aktivt deltagande förskollärare i barns lek inte alltid behövs, men det kan även medföra att lek uteblir.

Slutsatsen är att förskollärarnas förhållningssätt och hur de använder *metakommunikation* är betydelsefullt för hur leken *stimuleras* och utvecklas. Metakommunikation och metakommunikativa frågor kan medföra att barnens tankar och lekens innehåll stimuleras och bekräftas. Däremot kan leksignalerna avta eller utebli, där inte metakommunikation används.

Sammanfattningsvis kan leken fortgå och vidareutvecklas, då det sker på *barnens villkor*. Däremot om förskolläraren avbryter eller styr barnens fria lek kan följden bli att leken hämmas. Barnens tankar som uppstår i leken stimulerar förskollärarna genom att använda kommunikation som återkopplas till verkligheten, vilket kan medföra att *lekens innehåll* på förskolan oftast är verklighetsbaserat.

På förskolan upplevs att det råder en positiv inställning till barnens fria lek. Resultaten och analyserna påvisar dock att verksamhetens *planerade aktiviteter* kan påverka barnens fria lek.

5 Diskussion

I den här delen av studien diskuteras resultat och analys i förhållande till teorier och den presenterade forskningsbakgrund som redogjorts i tidigare kapitel. Diskussion kommer att föras med utgångspunkt i studiens syfte som är att undersöka hur förskollärare förhåller sig till barns fria lek i förskolans inomhusmiljö samt i vilken utsträckning förskollärarna är delaktiga i barns lek. Diskussionen tar utgångspunkt utifrån Batesons (1976) kommunikationsteori, vilket innebär att metakommunikation är en interaktion mellan barn och vuxna som deltar i leken.

5.1 Metakommunikation

Hur förskollärarna använder metakommunikationen har visat sig vara betydelsefullt för hur barnens lek stimuleras och utvecklas. Då förskolläraren inte använder metakommunikation som stimulans till lek, medför det att barnet inte skapar förståelse för att det är en lek, det vill säga leksignalerna uteblir. Det uppstår heller ingen interaktion mellan dem, vilket Lillemyr (2002) betonar utifrån Kleins forskning som tyder på att samspel och kommunikation är en grundförutsättning för att leken ska utvecklas. Även utifrån Batesons (1976) kommunikationsteori är det av största vikt att kunna förstå, tolka samt signalera budskapet av det som sägs mellan raderna i ett samtal för att lek ska uppstå. Upptäckter har gjorts i resultat och analysdelen att förskollärarna som är delaktiga vägleder och bjuder in nya barn i leken som pågår. Förskollärarna använder då en inbjudande form av kommunikation genom att de ändrar sin röst eller använder artighetsfraser som leder till att nya barn integreras i leken. Utifrån Batesons kommunikationsteori har detta medfört att barnen förstår leksignalerna av att det är på lek och inte på riktigt (Olofsson, 2003). Slutsatsen utifrån detta resonemang och exempel är att utebliven kommunikation, leksignaler respektive samspel mellan de deltagande i leken minskar möjligheterna till lek. För att leken ska utvecklas kan det därför vara betydelsefullt om förskolläraren använder metakommunikation som signalerar lek.

5.1.2 Lekens innehåll utifrån ett metakommunikationsperspektiv

Utifrån filmmaterialet som ingår i den empiriska undersökningen har ett konstaterande gjorts att lekarna som sker på förskolan till största del består av verklighetsbaserat innehåll. Däremot framhåller Rasmussen (1988) att lek är starkt förknippat med fantasi, vilket då är intressant varför förskollärarna i studien vid flera tillfällen använder kommunikation för att återkoppla lekens innehåll till verkligheten. Det skapar även funderingar kring vilken utsträckning leken

påverkas, eftersom Olofsson (2003) menar att barn hindras i leken, då lekens innehåll enbart utgår från verkligheten. Tankar finns även hur lekens innehåll utvecklats om förskollärarna istället använt metakommunikation för att stimulera barnens fantasi? Kan metakommunikation medföra att barnen stimuleras till att leva sig in i lekens fantasirika värld? Genom att förskollärarna använder sitt kroppsspråk, levandegör olika roller samt ändrar röstens tonfall, ses utifrån Batesons (1976) metakommunikationsteori som främjande för barnets förmåga att leka samt förstå leksignalerna. Detta medför att barnet lättare kan urskilja vad som är på låtsas och vad som är på riktigt. På så sätt integreras och utvecklas barns förmåga att kommunicera och leka.

5.1.3 Att gå in i roll i barns lek

Lindqvist (1997) och Olofsson (1987) med flera, förespråkar vikten av att pedagogen stimulerar och utvecklar låtsasleken genom att delta och gestalta olika roller. Även Berg (2009) argumenterar för hur betydelsefullt rollekar är för barnets identitetsutveckling. Utifrån författarnas och forskarnas uppfattningar kan det därför ses som anmärkningsvärt att förskollärarna i studiens undersökning inte går in i roll tillsammans med barnen i deras lekvärld. Vad är orsaken till att förskollärarna inte släpper loss och gestaltar tillsammans med barnen? Kan det vara att förskollärarna känner sig obekväma inför sina kollegor eller som Olofsson (2003) menar att anledningen kan vara att det finns brister på hur förskollärarna ska gå tillväga? Det finns dock invändningar utifrån högskolelektorerna Linge och Willes perspektiv. De avråder vuxna från att delta i barns rollekar, då de menar att den vuxne inte har förmågan att aktivt gå in i roll såsom barn (Åm, 1986). Motsägelsefullt är dock Vygotskijs (1995) teori, då han menar att vuxna har större förmåga att fantisera än barn. Utifrån Vygotskijs perspektiv kan förskollärarna använda sin förmåga att fantisera, då Olofsson (1987) menar att låtsas- och rollekar stimuleras och utvecklas genom att den vuxne lever sig in tillsammans med barnen i deras lekvärld.

5.2 Deltagande eller inte deltagande i barns lek

Utan tvekan finns det oskiljaktigheter angående deltagande i barns lek. Pramling Samuelsson & Asplund (2003) lyfter fram tidigare forskning som visar positivt resultat då pedagoger deltar i lek, men däremot kan vuxendeltagande även ha motsatt effekt genom att leken hindras. Även Åm (1986) benämner Linge och Willes uttalande om att inte vuxna bör leka med barn för att vuxnas inblandning kan leda till att leken hämmas. Detta innebär att ett vuxendeltagande i barns lek både kan vara fördelaktigt respektive vara en nackdel. I

läroplanen (Lpfö 98) betonas leken som betydelsefull, men däremot nämns det inget om hur förskollärare ska delta i barns lek (Utbildningsdepartementet, 2006). Olofsson (2003) framhåller studier som bevisar att samspel mellan pedagog och barn utgör endast en liten del av dagen på förskolan, vilket kan ses som oroväckande. Kan det vara som Lindqvist (1997) menar att pedagoger har synen av att de stör barnen då de deltar i leken? Eller finns det en osäkerhet hos pedagoger hur de ska förhålla sig till barns lek? En uppfattning kan vara att förskollärarens uppdrag är att inte delta, utan att barnens lek bör fungera på egen hand, vilket Olofsson (1987) poängterar att de barn som leker bra på egen hand inte ska störas i sin lek. I stället bör vuxna vara mer närvarande och aktiva tillsammans med de små barnen. Utifrån lekforskares tankegångar innebär att det sociala samspelet är viktigast med de yngre barnen och att de äldre barnen inte behöver de vuxnas deltagande. Dock framgår det utifrån studiens resultat och analys att en närvarande och deltagande förskollärare kan stimulera och delta i leken oavsett ålder på barn. Borde läroplanen (Lpfö 98) utformas tydligare angående hur förskollärare bör delta i barns lek för att tydliggöra hur förskolans uppdrag angående barns lek bör verkställas?

5.2.1 Lek utifrån barns villkor

Pramling Samuelsson & Sheridan (2006), Olofsson (2003) och Granberg (2003) förespråkar vikten av att pedagoger deltar som förebilder samt intar ett positivt och aktivt förhållningssätt till barns lek. Leken bör ske på *operationsnivå*, vilket Linge och Wille menar är att pedagoger inte förändrar något, utan att leken sker på barnens villkor (Åm, 1986). Detta innebär att förskollärarna är anpassningsbara samt lyhörda på barnens tankar då de deltar i leken och där barnen överläts att styra lekens innehåll. Konsekvensen kan enligt Granberg (2003) annars bli att leken hämmas eller upphör. Dock konstaterar Tullgren (2004) utifrån sin forskningsstudie att pedagogers deltagande i barns lek inte alltid sker utifrån barnens villkor, då pedagogerna kan ha andra syften med att delta i leken. Utifrån våra resultat och analyser framstår det som att när leken inte är självvald eller på barnens villkor signalerar barnen att det inte upplevs som roligt och de kan bli ofokuserade på uppgiften som ska utföras. Något som emellertid kan ses som bekymmersamt i detta sammanhang är Olofssons (2003) uttalande om att pedagoger ger barnen mer uppmaningar och restriktioner än vad de lyssnar och talar med barnen. Tolkningen av detta är att pedagogen styr och bestämmer i barnens lek, istället för att vara delaktig utifrån barnens villkor. Hur ett deltagande i leken sker utifrån barnens villkor är heller inget som läroplanen (Lpfö 98) benämner. Inget av det här framkommer heller i den reviderade läroplanen för förskolan som träder i kraft 1 juli 2011 (Skolverket, 2010). Ett

konstaterande kan trots allt göras utifrån tidigare forskning samt våra slutresultat att ett deltagande i barns lek bör ske utifrån barnens villkor. För att leken inte ska hämmas bör barnen överlåtas till att styra leken och där förskollärarna deltar utifrån barnens premisser.

5.3 Hur förskollärare förhåller sig till barns lek

Utifrån studiens resultat har det påvisats att förskollärare kan inta ett passivt förhållningssätt. Tolkningen är att passiva förskollärare kan ge signaler om att barnen kan och bör leka själva genom att inte delta i leken, då Lillemyr (2002) menar att pedagogens grundsyn hänger samman med deras syn på barnens lek. Utifrån studiens resultat och analysdel har det dock visat att det inte behöver betyda att passiva förskollärare har en inställning om att leken är barnens eget ansvar. Det kan vara att en förskollärare som förhåller sig passiv har en god observationsförmåga, det vill säga att de ser och hör vad som händer i leken trots att de inte deltar. Motsatser påvisar dock Olofssons (1991) tidigare studier att passiva pedagogers syn och inställning till barns fria lek resulterade till att barnen inte lekte. Utifrån ovanstående kan det tolkas som att pedagoger påverkar barnens lek, beroende på vilket förhållningssätt de intar. Väsentligast är likväl hur pedagogen förhåller sig till barnen och dess lek liksom Pramling Samuelsson & Asplund (2003) menar att detta är en avgörande faktor. Slutsatsen blir att förskollärare med ett passivt förhållningssätt även kan ha en positiv syn av barns lek, genom att inte överlämna ansvaret på barnen trots ett icke deltagande.

5.4 Barns fria lek påverkas av förskollärares planerade aktiviteter

Det råder inga tvivel om att verksamhetens rutiner och planerade aktiviteter påverkar barns fria lek. Utifrån Granbergs (2003) resonemang kan det få förödande konsekvenser om de vuxenstyrda aktiviteterna framhålls som viktigare än barnens lek. Problematik av att känna sig otillräcklig som pedagog kan förekomma, då krav och olika arbetsuppgifter måste ske samtidigt som det ska finnas tid för alla barn (Sandberg, 2002; Granberg, 2003). För att undvika denna svårighet riktar Olofsson (2003) uppmärksamheten på Wehner-Godée som råder personalen att organiserar olika ansvarsområden inom arbetslaget. På så vis kan minst en pedagog delta i barnens lek, utan att behöva tänka på allt annat runtomkring. Detta tankesätt finns till viss del redan på den observerade förskolan, där de har organiserat sitt arbetssätt genom att förskolläraren som öppnar på morgonen har ansvar för att ta emot nya barn i hallen. Däremot finns det ingen synbar uppgörelse angående vilken av personalen som hängivet kan ägna sig åt att delta i barnens lek. Med utgångspunkt utifrån litteraturen blir

slutsatsen att det kan vara av stor betydelse att ha tydliga ansvarsområden inom arbetslaget, för att planerade aktiviteter och rutiner i minsta möjliga mån ska påverka deltagandet i barnens fria lek.

Avslutningsvis sammanfattas studien med dess titel ”Vad bjuder du på?” Med denna titel och som avslutande mening vill vi lyfta fram en av studiens viktigaste slutsatser som är att barns fria lek påverkas beroende på hur metakommunikation används. Metakommunikation har en avgörande betydelse för hur leken stimuleras och utvecklas samt hur de deltagande tolkar budskapen som signaleras via kommunikation. Det kan räcka med ett ord eller en fras för att återskapa lekens magi samt för att leken ska stimuleras och vidareutvecklas.

Valet av studiens undersökningsområde kan ses som intressant, då barns lek är ett aktuellt ämne i förskolans verksamhet. I läroplanen (Lpfö 98) lyfts leken fram som en central del i arbetet med barnen, vilket är förskollärarnas uppdrag att följa och verkställa på bästa sätt. Studiens undersökning baseras utifrån förskolans inomhusmiljö och under arbetets gång har det väckts nya tankar och funderingar om det skiljer på hur förskollärarna deltar i barns lek i förskolans utomhusmiljö? Går förskollärarna in i roll då de deltar i barnens lek utomhus? Verksamhetens planerade aktiviteter upptar tid och påverkar förskollärarnas deltagande i barns lek i inomhusmiljön, men finns även detta dilemma då de är tillsammans med barnen utomhus?

6 Sammanfattning

Denna studie har undersökt hur förskollärare förhåller sig till barns fria lek i förskolans inomhusmiljö samt i vilken utsträckning förskollärarna är delaktiga i barnens lek. Läroplanen (Lpfö 98) framhåller leken som central och betydelsefull för barnet samt att leken ska genomsyra förskolans verksamhet (Utbildningsdepartementet, 2006). Även Berg (2009) argumenterar för lekens betydelse, men ser oroväckande på att det finns en syn från vuxna att nutida barn ska utvecklas till självständiga individer och vara självgående. Detta medför brister av barnets självbild och han förespråkar istället goda relationer och att lek skapas som leder till att barnet blir bekräftat och därmed stärker barnet i sin självbild.

Batesons (1976) metakommunikationsteori åskådliggörs vara främjande för att stimulera och utveckla leken och dess innehåll samt utvecklande av barns förmåga att förstå leksignalerna. Däremot finns det tidigare forskning som visar motsägelsefulla åsikter om pedagogen bör delta eller inte delta i barns lek. Emellertid råder en enighet om att ett vuxendeltagande i barns lek bör vara utifrån barns villkor, vilket annars kan leda till att barns lek hämmas. Det finns både positiva och negativa åsikter om pedagogen bör gå in i roll i barns lek samt motsägande forskning angående pedagogens kompetens till att kunna använda sin fantasi för att gå in i roll. I forskningsbakgrunden lyfts även fram hur pedagogens syn på barns lek hänger samman med vilken grundsyn pedagogen har, vilket även har påvisats i Olofssons (1991) tidigare studier. Även problematik och åtgärder lyfts fram kring dilemmat hur verksamhetens rutiner och planerade aktiviteter påverkar barnens fria lek.

En kvalitativ metod har använts i studien, för att skapa en djupare förståelse och kunskap inom ämnesområdet. Observationer med videokamera samt kompletterande fältanteckningar har transkriberats och därefter analyserats med utgångspunkt i tidigare forskning. Material med fyra förskollärare som är verksamma på en förskola i södra Sverige finns med i resultat och analysdelen.

Upptäckter som gjordes i resultat och analysdelen var att förskollärarna intar olika roller då de deltar i barns fria lek. Förskollärarna kan inta ett aktivt deltagande i leken respektive ett passivt förhållningssätt, där de befinner sig bredvid och inte deltar i leken. Utifrån situationerna har det synliggjorts att en aktivt deltagande förskollärare i barns lek inte alltid behövs, men det har även visat motsägelser som medfört till att lek uteblev. Resultatet påvisar

att ett deltagande i leken mestadels ägde rum utifrån barnens villkor, där förskollärarna var aktiva deltagare och utgick från barnens tankar. Motsatsen inträffade då en förskollärare avbröt några barns fria lek samt när ett par förskollärare ignorerade ett barn som ville spela ett spel. Lekarna blev då inte på barnens villkor och konsekvenserna av dessa tillfällen blev att leken hämmades eller uteblev. Studiens empiriska undersökning har även påvisat att då förskollärarna använde metakommunikation, skapade barnen en ökad förståelse för leksignaler samt genererades stimulans till leken. Förskollärarna bjöd även in nya barn till pågående lek genom att använda metakommunikativa artighetsfraser samt ändrade förskollärarna sin röst för att lek skulle ta vid eller vidareutvecklas. Likaså använde förskollärarna kommunikation för att bekräfta och synliggöra barnens tankar och lekens innehåll. Däremot använde inte förskollärarna metakommunikation för att stimulera barnens fantasi, utan deras kommunikation återkopplades då till barnens verklighet. Det kan medfört till att barnens lek oftast var verklighetsbaserad. Det påvisades likaså att verksamhetens planerade aktiviteter kan påverka barns fria lek, men det fanns även tillfällen där förskolläraren prioriterade att barnen skulle komma igång med sin lek framför sitt eget planerande.

I diskussionen binds tidigare forskning samman med studiens resultat och analys samt tankegångar som uppkommit. Förskollärarnas förhållningssätt och hur de använder metakommunikationen har visat sig vara avgörande för hur den fria leken utvecklas. Hur förskolläraren använder sig av metakommunikation har även konstaterats vara betydelsefullt för barnens fantasilek samt förståelse för leksignalerna. Ytterligare klargjordes vikten av att förskollärarna bör delta i leken utifrån barnens villkor, för att leken inte ska hämmas. Upptäckter gjordes även att förskollärarna både deltar aktivt respektive passivt i barns fria lek. Trots att förskollärare intar ett passivt förhållningssätt kan det innebära en positiv syn av barns lek. Det mest väsentliga är att inte överlämna ansvaret på barnen trots ett icke deltagande. Slutsatsen är även att verksamhetens planerade aktiviteter och rutiner påverkar barns fria lek, men genom att arbetslaget organiserar olika ansvarsområden kan detta dilemma minska. I läroplanen (Lpfö 98) betonas lekens betydelse, men däremot benämns inget angående pedagogernas deltagande i leken. (Utbildningsdepartementet, 2006). Angående detta uppstod frågan om det finns en osäkerhet hos förskollärare hur de bör delta i barns lek?

Referenslista

- Backman, Jarl (2008). *Rapporter och uppsatser*. [2., uppdaterade och utökade.]. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Bateson, Gregory (1976). A theory of play and fantasy. I Jerome S. Bruner (Ed.), *Play: Its a role in development and evolution* (s.119-129). Harmondsworth: Penguin.
- Denscombe, Martyn (2000). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.
- Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. (2002). Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Garvey, Catherine (1990). *Play*. [Enlarged Ed.]. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- Granberg, Ann (1999). *Småbarns metodik: omsorg, lek och ramsor*. Stockholm: Liber.
- Granberg, Ann (2003). *Småbarnslek – en livsnödvändighet*. Stockholm: Liber.
- Hangaard Rasmussen, Torben (1988). *Leken: det stora äventyret*. [1 uppl.]. Stockholm: Liber.
- Johansson, Eva & Pramling Samuelsson, Ingrid (2006). *Lek och läroplan: möten mellan barn och lärare i förskola och skola*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Kylén, Jan-Axel (2004). *Att få svar: intervju, enkät, observation*. [1. uppl.]. Stockholm: Bonnier utbildning.
- Lillemyr, Ole Fredrik (1990). *Lek på allvar: Teorier om lek under förskoleåren*. Trondheim: TANO AS.
- Lillemyr, Ole Fredrik (2002). *Lek – upplevelse – lärande i förskola och skola*. Stockholm: Liber.
- Lindqvist, Gunilla (1997). *Små barns lek. Vuxnas gestaltning och barns meningsskapande*. [Forskningsrapport 97:10, Samhällsvetenskap]. Karlstad: Högskolan i Karlstad.
- Løkken, Gunvor & Søbstad, Frode (1995). *Observation och intervju i förskolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Olofsson, Birgitta (1987). *Lek för livet*. Stockholm: HLS.
- Olofsson, Birgitta (1991). *Varför leker inte barnen? En rapport från ett daghem*. Stockholm: HLS.
- Olofsson, Birgitta (1996). *De små mästarna Om den fria lekens pedagogik*. Stockholm: HSL.
- Olofsson, Birgitta (2003). *I lekens värld*. [2 uppl.]. Stockholm: Almqvist & Wiksell.

Patel, Runa & Davidson, Bo (2003). *Forskningsmetodikens grunder: Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.

Piaget, Jean (1976). Mastery Play. I Jerome S. Bruner (red.), *Play: Its a role in development and evolution* (s.166-171). Harmondsworth: Penguin.

Piaget, Jean (1976). Symbolic Play. I Jerome S. Bruner (red.), *Play: Its a role in development and evolution* (s.166-171). Harmondsworth: Penguin.

Pramling Samuelsson, Ingrid & Asplund Carlsson, Maj (2003). *Det lekande lärande barnet i en utvecklingspedagogisk teori*. Stockholm: Liber.

Pramling Samuelsson, Ingrid & Sheridan, Sonja (2006). *Lärandets grogrund: perspektiv och förhållningssätt i förskolans läroplan*. [2 uppl.]. Lund: Studentlitteratur.

Sandberg, Anette (2002). *Vuxnas lekvärld: En studie om vuxnas erfarenhet av lek*. [Diss.]. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.

Tullgren, Charlotte (2004). *Den välreglerade friheten: Att konstruera det lekande barnet*. [Diss.]. Malmö: Lärarutbildningen, Malmö högskola.

Utbildningsdepartementet (2006). *Läroplan för förskolan: Lpfö 98*. Stockholm: Fritzes.

Vygotskij, Lev Semenovič (1981). Leken och dess roll i barnets psykiska utveckling. I Lars-Charister Hydén (Red.), *Psykologi och dialektik: en antologi*. (s. 173-200). Stockholm: Norstedt.

Vygotskij, Lev Semenovič (1995). *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Daidalos.

Welén, Therese.(2003). *Kunskap kräver lek*. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling.

Åm, Eli (1986). *Leken i förskolan – de vuxnas roll*. Stockholm: Natur och Kultur.

Elektroniska källor

Lönneberga – Stensmoskolan

<http://hem.passagen.se/bmsjo/leken.htm> (110119)

http://www.e-magasin.se/v5/viewer/files/viewer_s.aspx?gIssue=3&gTitle=&gYear=2009&gKey=1h7gqtrn&gAvailWidth=1014&gAvailHeight=733&gInitPage=1&gHotspot=0 (101122)

<http://www.skolverket.se/publikationer?id=2442> (101123)

Bilaga 1 - Informationsbrev

Bilaga 1

Hej!

Vi är två studenter som utbildar oss till förskollärare och går sista terminen på högskolan i Kristianstad. Vi kommer att skriva ett examensarbete, där studien kommer att rikta sig mot pedagogers förhållningssätt. Syftet med denna studie är att reflektera och tolka pedagogers förhållningssätt gentemot barnen i förskolan.

För att kunna utföra den empiriska undersökningen kommer vi att använda oss av observation som metod. Detta kommer att ske med videokamera som verktyg, där pedagogerna tillsammans med barngruppen kommer att filmas. Vi vill poängtera att det inte är barnen som kommer att studeras utan vi kommer att utgå från pedagogernas perspektiv. Filmmaterialet kommer endast att användas i forskningssyfte och utgör arbetsmaterialet för resultatet i vår studie. Forskningsunderlaget är konfidentiellt. Detta innebär att samtliga medverkande kommer att benämnas med fingerade namn, vilket gör det svårare för utomstående att identifiera förskola, pedagoger och barn. Medverkan är frivillig och kan när som helst avbrytas om så önskas.

Vi svarar gärna på frågor och berättar mer om vår studie.

e-post: christina.elison0006@stud.hkr.se therese.andersson0011@stud.hkr.se

mobilnr: xxxx-xxxxxx, xxxx-xxxxxx

Med vänliga hälsningar Christina Elison och Therese Andersson

Ifylles och lämnas till personalen på xxxxxxxx förskola senast den 22/10-10

Barnets namn: _____

- Jag godkänner att mitt barn deltar i videodokumenterade observationer som kommer att analyseras i forskningssyfte
- Jag avböjer mitt barns deltagande i videodokumenterade observationer som kommer att analyseras i forskningssyfte

Datum

Målsmans underskrift